

Pirms 40 gadiem, 1912. gada 5. maijā, iznāca «Pravdas» pirmais numurs. Ļeņina-Staļina partija ar to bija ieguvusi varenu ieroci strādnieku kustības virzīšanai uz revolūciju. Biedrs Staļins norāda: «1912. gada «Pravda» ir pamata likšana bolševisma uzvarai 1917. gadā». Ar pilnām tiesībām varam teikt, ka «Pravda», padomju prese bijusi ārkārtīgi nozīmīgs, izšķirīgs faktors arī visu pārējo padomju tautas uzvaru kardināšanā. Ļeņina un Staļina ģenlālo norādījumu vadīta, padomju prese kļuvusi par varenu komunistiskās audzināšanas līdzekli, par nenogurdināmu propagandistu, dedzīgu partijas agitatoru, darbaļaužu masu organizatoru.

Sekodama «Pravdas» paraugam, bolševistiskā prese darbojas visciešākajā saskarē ar tautas masām, aptver visas dzīves nozares, iesniedz visdažādākās darba jomas. Aktīvi palīdzējuma partijai vest padomju tautu uz komunismu, radīt komunisma materiālo bāzi, celt zinātnes, kultūras un mākslas līmeni, padomju prese ir arī mūsu zemes ekonomiskās varenības un kultūras pārpilnības atspoguļotāja. Desmitiem miljoniem cilvēku visās padomju zemes malās ar laikrakstu starpniecību diendienā seko savas socialistiskās Dzimtenes straujajai augšupejai, saņem vēstis par arvien jaunām un jaunām darba uzvarām. Ar konkrētiem piemēriem laikraksti parāda padomju tautas vareno darbu, tai pašā laikā palīdzot to organizēt vēl labāk, novērst trūkumus, izlabot kļūdas.

Padomju tauta prot novērtēt savas preses lielo lomu. Mūsu žurnāliem un avīzēm darbaļaudis veltī dziļu cieņu, patiesu mīlestību. 5. maiju — Bolševistiskās preses dienu — padomju ļaudis atzīmē kā visas tautas svētkus.

Ar dziļu lepnumu un gandarījumu padomju ļaudis šai dienā novērtē savas preses, iespējā vārda devumu mūsu kultūras augšupejā. Pietiek aplūkot kaut vai dažus skaitļus un faktus, lai redzētu, ka šis devums ir patiešām milzīgs. Piemēram, pagājušajā gadā iznāca vairāk nekā 7.800 avīzes un vairāk nekā 1.400 žurnāli. Arvien lielākos metienos iznāk tūkstošiem jaunu grāmatu — gan daiļliteratūra, gan politiskā, zinātniskā un cita veida literatūra. Dīzens legulējums pasaules kultūras bagātību krātuvē ir V. I. Ļeņina un J. V. Staļina Rakstu izdošana.

Vadoša vieta bolševistiskajam patiesības vārdam ir tautu lielajā cīņā par mieru. Nesaudzīgi atmaskodama imperialistu nežēlīgos jauna kara izraisīšanas plānus, izvilkdama dienas gaismā dažnedažādas buržuazisko diplomatu un militaristu machinācijas un, no otras puses, parādījuma padomju valdības miermīlīgās staļinskās ārpolitikas cildenos mērķus un uzdevumus, padomju prese kļūst par vienu no iedarbīgākajiem, tīrīgākajiem leročiem miera cīnītāju rokās. Padomju prese ir tā, kura taisnības balsi aizvada arī kapitalistisko valstu darbaļaužu masās. Par spīti teroram un spaidiem, apmelojumiem un šantažai, taisnības balss, ar komunistiskās preses palīdzību, skan visā pasaulē. No «Pravdas», no padomju preses mūcās, smēlas prasmī un iedvesmu «Daily Worker» Amerikā un Anglijā, «Humanité» Francijā, «Unita» Itālijā. Padomju prese ir labākais skolotājs, izcilākais paraugs tautas demokrātijas valstī, Ķīnas un Vācijas Demokrātiskās Republikas preses un literatūras darbiniekiem.

Tautas komunistiskajā audzināšanā, starptautiskajā miera cīņā, bolševistiskās taisnības balss aizvadišanā visplašākajās tautas masās līdztekus padomju preses nozīmīgus uzdevumus veic arī radio. Prese un radio dara kopīgu darbu, cīnās vienādiem ieročiem. Arī kalendarā Preses un Radio dienas ir tuvas kalimīņos. Radio dienu padomju tauta svin 7. maijā, godinādama radio izgudrotāju, krievu zinātnieku A. Popovu. 1895. gada 7. maijā Krievu fizikas un ķīmijas biedrības sēdē Pēterburgā A. Popovs demonstrēja savu pirmo radio uztvērēju. Civilizācijas attīstībā tas bija milzu solis uz priekšu, kas pavēra tālas perspektīvas gan sakaru dienesta uzlabošanā, gan tautas izglītības un kultūras līmeņa celšanā, gan arī daudzu zinātnes un tehnikas nozaru tālāka pilnveidošanā.

Nekur pasaulē radiotehnika nav aizsniegusi tik izcilu attīstības pakāpi kā mūsu Dzimtenē. Blezs, plaši sazarots radioraidītāju tīkls pārklāj visu Padomju Savienības milzīgo teritoriju. Modernas rūpnīcas ražo arvien vairāk un arvien labākus uztvērējus, kas spēj apmierināt visaugstākās prasības. Radio kļuvis par padomju cilvēku sadzīves neatņemamu, nepieciešamu sastāvdaļu.

Tautas ideoloģiskajā audzināšanā radio loma ir ārkārtīgi liela. Sniedzams interesantu, spilgtu informāciju par notikumiem padomju zemē un ārzemēs radio veic tos pašus goda pilnos uzdevumus, kas uzticēti mūsu preses. Ar radio starpniecību miljoniem padomju ļaužu klausās lekcijas par marksisma-ļeņinisma klasiku darbiem, par svarīgākajām sabiedriskajām parādībām iekšzemē un ārzemēs, par tautas demokrātijas valstu panākumiem socialisma ceļniecībā, par miera cīnītāju nometnes arvien pleaugošo varenību. Svarīga nozīme radio raidījumiem ir muzikas kultūras veidošanā. Muzikāle raidījumi radio programās ieņem ļoti lielu vietu. Līdz visattālākajām padomju zemes malām aizskan Ģīlinskas, Čaikovska, Bethovena ģenlālā muzika, padomju komponistu darbi, visu mūsu plašās Dzimtenes tautu daiļrade. Vislielākie muzikas kultūras dārgumi kļūst par visas tautas īpašumu, dara bagātāku padomju ļaužu garīgo dzīvi, izkopj viņu estētisko gaumi, skaistuma izjūtu.

Bet buržuazisko ārzemju raidstacijas šo lielsko tehnikas un kultūras sasniegumu izmanto pavisam citādi. Informācijas vietā šāds par Volstrita miljardieru dolariem strādājošs radioraidītājs sniedz dezinformāciju, melus, saturīgu lekciju vietā — kara histeriju, literāro pārraīžu vietā — murgus un pornografiju, muzikas vietā — kakofoniju. Tas viss imperialistiem vajadzīgs, lai apmātu, apstulbinātu klausītājus, lai plašās masas pārverstu par neapzinīgiem vergiem, par liegabalu gajū, lai stātos ceļā cīdēnājam taisnības balsij, kas, no Maskavas, no padomju zemes skanēdama, sauc visas mūsu planētas godīgos cilvēkus organizēties miera aizstāvju frontē, izjaukt kara kurnātāju zveriskos nodomus. Bet nav varas, kas spētu aizkavēt taisnības triumfu, apturēt progresu, sagraut tautu apņēmību nosargāt mieru un civilizāciju. Padomju preses un radio paustais bolševistiskais taisnības vārds pārvar visus šķēršļus, nonāk līdz tautām, ieskanas slimiem miljoniem krievu cilvēku sirdīs un prātos, māca un iedvesmo miera cīnītāju varenās armijas.

Padomju ļaudis ir telcama paraša svētku dienas, runājot un domājot par paveikto, atzīmējot sasniegumus un uzvaras, apsvērt arī nākotnes uzdevumus, meklēt ceļus un līdzekļus darba uzlabošanai, panākumu nostiprināšanai un attīstīšanai. To darīs arī padomju preses un radio darbinieku salme savās svētku dienās. Nav šaubu, ka mūsu prese un radio turpmāk vēl labāk kalpos padomju tautai, vienmēr un visur būs ass un iedarbīgs bolševiku partijas ierocis cīņā par komunisma uzcelšanu, par miera lietas uzvaru.

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1952. G.

4. MAIJĀ

Nr. 18 (381)

Darbaļaužu demonstrācijas Pirmā Maija svētkos Rīgā.

Bolševistiskās „Pravdas” svētku dienā

Pagājuši četrdesmit gadi, kopš iznācis bolševistiskās avīzes «Pravda» pirmais numurs. «Pravda» no pašas sākuma ir droša un gudra strādnieku šķiras interese aizstāve, nākamības iecīnītāja, cīņā saucēja, iedvesmotāja un audzinātāja. Un avīze var nenosīrīt gadu desmitiem, būt allaž jauna, saglabāt jaunības mirdzumu acīs un dedzību sirdī. Tāda ir «Pravda» mūsu dienās pēc četriem cīņu un darbu pilniem gadu desmitiem. Bolševiku avīze neķeras un neturas lētiepiļi savu laiku pārdzīvojušās dogmās, necenšas saglabāt iznīcībai nolemtas lietas, ko dara un kas jādara mūsdienā kapitalistiskam laikrakstam. Bolševiku avīze dzīvo, attīstās un aug ar savu augšupejošo šķiru, ar uzvarējošo socialismu. Bolševiku partijas orgāns «Pravda» ne vien vērtē šodien, bet raugās nākotnē, rāda uz turieni ceļu. «Pravda» nevar novēcot un sāstīgt, tāpat kā nesastīgt, bet veidojas tālāk marksisma-ļeņinisms, «Pravdas» un bolševiku vadītāja zvaigzne.

Lasītāji Padomju Savienībā dziļi iemīļējuši savu avīzi, tā aiziet tālu pasaulē, katram laikraksta numuram rodas plašas atbalss. Atskatoties uz avīzes pirmo pusgadu, Ļeņins rakstīja: «Pēterburgas strādnieki, noorganizējami strādnieku dienas avīzi, paveikuši lielu, — nepārspilējot var teikt, vēsturisku darbu.»

So vārdu patiesība apstiprināta vēlāk tūkstošām reizi, ar katru numuru. Strādnieku avīze kļuvusi par varenu virzītāju spēku. Izcilākie Partijas darbinieki, visu nozaru zinātnieki, rakstnieki un mākslinieki avīzē sastopas ar rūpnīcu strādniekiem un kolchozniekiem, darba novatoriem, stachanoviešiem. Partijas direktīvas, biedra Staļina norādījumi un vērtējumi parādās «Pravdā». Asā partejiskā, principiālā un biedriskā kritika, kas raksturo «Pravdā» ievietotos vadošos rakstus, vareni ietekmējis padomju kultūras attīstību. Kad to taisās šķērsot un aizturēt kaitīgi novirzieni, kad kāda iestāde, nozare, grupa vai atsevišķi darbinieki nomaldās no pareizā ceļa, kad vienā vai otrā vietā notrulinās kritikas un paškritikas ieroči, «Pravda»

nosoda, atzāda, māca, palīdz noskaidrot tālākos mērķus un uzdevumus. Un allaž tad rodas tāda sajūta, it kā būtu padzīti no debesīm smagie bula mākoņi, elpot kļūst viegli, prāts skaidri aptver darbu gaitas. Bioloģijā, fizioloģijā, filozofijā, rakstniecībā, kinematogrāfijā, muzikā, audzās un dažādās jomās «Pravda» iespēstie Partijas un tās darbinieku aizrādījumi allaž iezīmējuši jaunā progresā sākumu.

Daudziem nācies ilgi pārtikt no tās «garīgās barības», ko pasniedz buržuazijas laikraksti. Ja mēģinām tagad atcerēties tādu lapu, taisni brīnums, cik sveša, naidīga, smiekliģa vai pretīga tā liekas, tukša un nabadzīga, pelēka ar visiem saviem raibumiem, četrū un piecu stāvu virsrakstiem, kļēdzošām sensacijām, ļaužu personīgās dzīves intīmajiem sīkumiem un netīras velas mazgāšanu, ķēniņu, miljonāru un bardamu aprakstiem. Tā ir ērnu, pūvēšu un nozlegumu pasaule, melu un cinisku blēdību, ļaunu atmiņu mudžekļis.

«Pravdu» lasītājs iemīļējis tādej, ka tā tik vienkārša un skaidra un reizē tik dziļa un tālredzīga. Tā katru dienu stāsta par nemīlīgo rosmi milzīgajā valstī, par jauniešu sasniegumiem un vai katru dienu iepazīstina ar kādu jaunu darba varoni, ko «Pravdas» apraksts vai īsa ziņa padara pēkšņi slaveni visā mūsu Dzimtenē. — nē, ko es saku, — visā pasaulē Sajūsmīnātu draugu vai saniknotu ienaidnieku acu priekšā atkai nostājas kāds vienkāršs cilvēks, kas ar savu talantu un zināšanām, ar savu sirds un prāta degsmi un darba enerģiju, ar savu uzticību partijai un Dzimtenei ceļ un stiprina padomju spēku, tāpat visas cilvēces lietu. Lasītājs no savas avīzes dabū zināt visu, kas notiek viņpus robežām, tautas demokrātijas zemes, Ķīnā, kapitāla varas valstīs.

Visu? — vīpsnā buržuaziskie gudrinieki. Jā gan, jūsu sārgi un dubļi mūs neinteresē, jūsu meliem redzam cauri, jūsu draudi mūs neiebiedē. Mēs lasām par kara kurnātāju trūdža lēkmēm, saskatām tajās kapitalisma konvulsijas un pastiprinām savu modrību un darba enerģiju.

«Pravda» temācījusi vienkāršu ka-

nu ganu, ogļraci, audēju, traktoristi orientēties starptautiskajā politikā. Lasītājs ik dienas meklē un atrod «Pravdas» ievadrakstā Dzimtenes celtniecībā padarītā novērtējumus un velcāmā formulējumus, sastopas ar vienu vai otru no saviem iemīļotajiem publicistiem, aprakstniekiem, zinātniekiem, darba triecēniekiem un pirmindniekiem, jaunu darbu metodu radītājiem, ārzemju korespondentiem.

«Pravdas» lasītājs, tas nebūs pārspīlējums, dažbrīd vieglāku sirdi atsātos no savas dienas maltītes kā no avīzes. Tā viņam kļuvusi tuva un mīla kā pats labākais draugs. «Pravdu» ik dienas lasītājs apsvēl kā Komunistiskās partijas centralorgānu, un šodien atceramies bēnra Staļina vārdus Partijas XII kongresā:

«Prese — visstiprākais ierocis, ar kura palīdzību partija ik dienas, ik stundas runā ar strādnieku šķiru savā, tai vajadzīgā valodā.»

Lūk, «Pravda» ar ikvienu no mums runā valodā, ko mēs saprotam, kas aizrauj mūs, padara stingrākus paškritikā, neatlaidīgākus darbā.

Bolševistiskās preses diena, kas šoreiz sakrīt ar «Pravdas» četrdesmito gadadienu, atceramies arī visas tās strādnieku avīzes, kas vadīja Krievijas proletariatu cīņā pret carismu un kapitalismu pirms «Pravdas». Ar lepnumu un pateicību domājam arī par «Cīņu», kural mūsu tautas dzīvē tik svarīga vēsturiska loma. «Cīņa» vadīja ilgu gadu Latvijas proletariatu, audzinājusi, iedvesmojusi, mācījusi, «Pravdu» kā paraugu allaž prātā paturēdama.

Kad pievakarē, tikko atlidojusi lidmašīna no Maskavas, esam izlasījuši «Pravdu», tad katru reizi sajūtamies daudz ko mācījušies, daudzus trūkumus sevi atraduši, daudz spēka jaunleim darbiem smēlušies. Tāda ir bolševistiskā prese, — tā netaupa neviena kļūdas un sīko godkāri, tā cērt asi un padara cilvēku gudrāku un spēcīgāku. Kā saule tā apspīd ceļu uz komunismu.

J. Sudrabkalns

Maija gājiens

MIRDZA KEMPE

Tā ir pavasara gaita,
Maija strauze lielā, dzīvā.
Brāļu soļi, kam nav skaita —
Darbaļaužu elpa brīvā.
Tas ir padomjzemes lauku
Kvēlais, smaržošais zaļums,
Viņas dārzu spožais plaukums,
Atrāsīto upju skaļums.
Tās ir jauno jūru brāzmas,
Pūšēnu un ciemu dūna.
Spēkstacijas milzu blāzmas,
Mīlas vārdi, miera runas.
Tie ir apvārsni, kas tiecas
Atvērties un atsegt tāli,
Roku miljoni, kas sniedzas
Apskaut tevi, sacīt: brālī!

Sveicām tautas, kuras cīnās:
Korejai, Vjetnamai slava!
Sveika, Mao brīvā Ķīnā —
Mūžam ziedēs brīve tava.
Sveika, Vācijā, kas mostas,
Pārveidojot dzīvi savu.
Francu strādnieki, kas ostās
Neļauj izcelt nāves krāvu.
Tā ir lielā dzīves vara,
Ko mēs sirdīs nesam, brālī!
Postu, nebrīvi un karu
Tautas uzveiks — saka Staļins.
Dzīves saule aizdzīs nāvi,
Visām zemes tautām spulgos,
Ja tās nelokāmi stāvēs
Miera cīnītāju pulkos.

PADOMJU CILVĒKU LABKLĀJĪBAI

Apraksts par citronsķābes ražotājiem

ADOLFS TALCIS

«... Padomju zinātnieku un ražošanas darbinieku sadraudzības nopietna paplašināšanās un padziļināšanās... ne vien palīdz labāk leviest zinātnes sasniegumus ražošanā, bet arī dara zinātni bagātāku ar rūpniecības, transporta un lauksaimniecības novatoru plašās armijas pieredzi un radošo domu.»
L. Berija. Ziņojums Maskavas Padomes svinīgajā sēdē, 1951. gada 6. novembrī.

I

Cisternas, dažādi kubli un autoklavi, cieši noslēgtas termokameras ar stikla logiem, cauruļu režģi, termometri, saldenas smaržas, jauni cilvēki baltos virsvalkos, — tāds, apmēram, pirmais iespaids no Citronsķābes pētījumu fabrikas. Kaut kur šīs mašīnas, jauna melnā, noliekusies pār kāpņu margām, paklusu sauc:

— Lul-zei! Vai tu dzirdi? Sāksim! Te sterilizācijas nodalā, kaitīgo sīkbtūņu iznīcināšana noslēgtos autoklavos ar augstu temperatūru. Bet citā nodalā — rūgšanas ceļā — pret kādu citu sīkbtūni, kas nosaukta par melno aspergiju, cilvēki baltos virsvalkos izturas ar vislielāko rūpību. Plašās, ar baltām flīzēm izklāstas termokamerās tiek uzturēta vislabvēlīgākā temperatūra, nekādi ārēji, neparedzēti iespaidi tur nedrīkst nokļūt. Kameras nepārtraukti uzrauga dežuranti, bet reizi pa reizei tās vēl pārrauga cecha tehnoloģe Ārija Paegle. Viņa vērtīgi lūkojas temperatūras mērītājos un atzīmju lāpās, ielūkojas pa šaurajiem logiem cieši noslēgtajās telpās, kur speciālos lēzenos traukos uz brūngana šķidruma veidojas kaut kas līdzīgs zaļganbālai sūnai vai pelējuma kārtai. Citā kamerā šķidrums virsma ir jau melna — tur labdabīgā sēnīte sasnēgusi savu normālo stadiju. Pēc šķidruma krāsas un stāvokļa tehnoloģe zina, vai sīkajām, ar neapbruņotu aci nesaredzamajām būtnēm, kas tur strādā cilvēku labā, ir viss pa prātam, vai tām garšo sterilizētā barība, vai tās ir mundras vai nogurušas. Vēl pirms pāris gadiem dažu labu reizi gadījās neveiksmes. Bija jācēl trauksme:

— Kamēr infekcijas pazīmes! Tas nozīmēja, ka mazajām labdabīgajām sīkbtūnēm kaut kādā ceļā piekļuvis varbūt vēl mazākas, bet ļaundabīgas. Dažkārt kļūmi izdevās novērst ar galvenā inženiera Burņeckā padomu, bet bieži vien bija jālūdz Universitātes bioloģijas fakultātes docenta Voivoda palīdzība.

Nu, tas bija pirms pāris gadiem,

kad fabrika vēl tikai meklēja ceļus, kā leviest jauno izejvielu pārtikas citronsķābes ražošanā. Toreiz vēl daudzi nezina, ka Rīgā vispār darbojas tāda fabrika, bet arī no tiem, kas zināja, daži bija tādos ieskaatos, ka tur nekas prātīgs nevar iznākt. Staļina premijas piešķiršana fabrikas direktoram A. Sivickim, galvenajam inženierim A. Burņeckim, tehnoloģiem A. Paeglei un R. Kārklīgam un Latvijas Valsts universitātes docentam J. Voivodam par jauna veida izejvielas apgušanu pārtikas citronsķābes ražošanā un tās leviestānu dzīvē liecina, ka padomju valdība augstu novērtējusi šo cilvēku darbu, ka panākta vēl viena radošas iniciatīvas uzvara starp daudzajām, ko sasnieguši padomju ļaudis.

II

Kā zināms, kristalveidīgos citronsķābes graudiņus, ko plašos apmēros lieto pārtikas rūpniecībā un arī citur, parasti iegūst no puszuļi citronu sulas kā blakus produktu, ražojot citronellu. Tas ir tīri mehānisks dabas radīto produktu pārveidošanas process: citronu sulu neitralizē ar kālijiem, pēc tam iegūto citronsķābo kalciju sadala ar sērskābi. Zināmi arī citi citronsķābes iegūšanas veidi — ar bioloģiska procesa palīdzību. Rūgšanas sēnītes, barodamas ar cukuru, ražo skābi, ko, ķīmiski apstrādājot, pārvērš par kristāliem. Bet cūkurs ir samērā dārgs un citur vajadzīgs produkts, tādēļ jaunā pētījuma uzdevums bija atrast veidu, kā citronsķābes ražošanai izmantot izejvielu, kas samērā mazvērtīga un lēta, un ko iegūst no blakus produktiem rūpniecībā.

Darbs bija ļoti sarežģīts: fabrikai kā savu «tiešo ražotāju» vajadzēja izmantot dzīvas būtnes, jau pieminētās sēnītes, kas saskatāmas tikai ar mikroskopu. Vajadzēja izaudzēt biljoniem tādu sēnīšu, sagādāt viņām labvēlīgas augšanas apstākļus pavisam citā, īpatnējā vidē. Tas nozīmē, ka vajadzēja izaudzēt jaunu melnās aspergijas ceļmu, rast jaunu sēnīšu tīrskultūru, kas spējīga vairoties, augt un strādāt cilvēku labā, citos, līdz šim neapmierastos apstākļos. Darbs ar neredzamām, bet dzīvām būtnēm prasīja un vēl šodien prasīja no fabrikas strādniekiem un tehniskiem darbiniekiem lielu atbildības sajūtu, aukles mīlestību un uzmanību, audzinātājas atjautību. Sevišķi tas sakāms par fabrikas sirds — rūgšanas cecha darbiniekiem, kuru tieša gādība atrodas melnā aspergijā.

Ilgāku laiku fabrikai neveicās leviest

ražošanā jauno izejvielu tādos apmēros, lai darbs no pētījumu lēvītiem izvērštos par saimnieciski nozīmīgu pasākumu. Mainījās arī cilvēki; dažiem trūka pacietības, daži vienkārši neticēja jaunā pasākuma veiksmē. 1950. gadā par fabrikas direktoru iecēla b. Sivicki, ap to pašu laiku arī sāka strādāt cits galvenais inženieris — Alfons Burņeckis.

Direktoram Sivickim toreiz bija tikai 26 gadi, bet kā Rīgas proletariātu dēls viņš jau bija saņēmis skaudru dzīves skolu, cietu darba rūdījumu. Tēviņa kara laikā Sivicki smagi ievainoja. Iznācis no slimnīcas, viņš mācījās Vīdusaiņas Industriālā institūta būvzinieņu fakultātē. Buržuāziskās Latvijas skolās viņam nebija iespējams iegūt speciālo izglītību, bet padomju zeme viņam pavēra visus ceļus. Viņu audzināja komjaunatne un partija, un tieši no partijā darba Sivickis pārnāca uz fabriku. Jauns, pilns enerģijas, neatlaidīgs un apņēmīgs, viņš kopā ar galveno inženieri Burņecku, vecu boļševiku un piedzīvojušu ķīmiski-tehnoloģu, pieņēma visas pūles, lai nostiprinātu fabrikas kolektīva ticību jaunajam pasākumam, lai mobilizētu dedzīgām darbām, ierosinātu strādāt ar padomju ļaudīm piemēroto drosmi un apziņu. Viņi veicināja un atbalstīja katru lietderīgu novatorisku priekšlikumu, nebaudījās izvirzīt atbildīgos darbus jaunatni, nodibināja un uzturēja ciešus sakarus ar zinātniekiem. Īpaši daudz palīdzēja un interesējās par fabrikas darbu docents Jānis Voivods, bioloģijas zinātņu kandidāts, cilvēks ar plašu pieredzi savā nozarē.

— Es zinu, ko darbā nozīmē kaut visnecīgākais atbalsts, — saka b. Sivickis. — Citronsķābes fabrikā mums no sākuma gāja ļoti grūti — atgadījās infekcijas, radās blakus skābes: ķīmiskajā cechā bija zudumi pat līdz četrdesmit procentiem. Nevarējām izpildīt plānu. Ikviens saimnieciskais darbinieks zina, ko tas nozīmē: ja nevar plānu izpildīt, nav arī apgrozības līdzekļu. Taču visas grūtības mēs pārvarējām tāpēc, ka lielākā daļa fabrikas kolektīva nesatricināmi ticēja jaunajam, atdeva visus savus spēkus un zināšanas darbam. Varam pārliecināties padomju valdībai un partijai, kas mūs visiem spēkiem atbalstīja.

Pareizā gultnē leviest kolektīva radošie pūliņi drīz vien pierādīja savu izcilo nozīmi. Radās virkne svarīgu

racionalizācijas ierosinājumu, kas lielam soļiem virzīja uz priekšu pētniecības darbu tieši ražošanas plāksnē. Vairākus vērtīgus priekšlikumus ierosināja raudzēšanas cecha tehnoloģe Ārija Paegle un ķīmiskā cecha tehnoloģs Romans Kārklīns. Tāpat ar svarīgiem jauninājumiem nāca fabrikas darbinieki Aleksejeva un Blumbergs.

— Nenācās viegli visu to sasniegt, — atceras Ārija Paegle. — Dažkārt vajadzēja strādāt caurām naktīm. Sēnīte, kas ražo citronsķābi, ļoti jutīga un kaprīza. Reizēm tā negribēja gēmt preti barību, ko mēs tai devām, reizēm sāka it kā ne par ko nīklot. Pietiek mazas neuzmanības temperatūras regulēšanā vai nīcīga, bet netikama plejaukuma barotnē, lai sēnīte tūdaļ reaģētu. Mūsu darbā jābūt ļoti precīzam.

Ārijai Paeglei vecāki — Līgatnes papīra fabrikas strādnieki. Padomju iekārta pavēra viņai plašas radošas darbības perspektīvas. Pašlalk, strādādama rūpnīcā, viņa mācās Lauksaimniecības akadēmijas neklāties nodaļas pēdējā kursā. Augstā atzinības balva — Staļina premija, mudina darboties vēl apzinīgāk un cītīgāk, mācīties un neimīgti virzīties uz priekšu. Daudz vērtīgu zināšanu viņa guvusi no docenta Voivoda un no Lauksaimniecības akadēmijas mācības spēkiem. Tagad darbā viņa risina patstāvīgas problēmas citronsķābes pētniecībā. Labus panākumus sola viņas pētījumi — par sēnīšu barotnes sastāva maiņu un jaunas tīrskultūras radīšanu.

Romans Kārklīns, reizē ar studijām Universitātes ķīmijas fakultātē, strādā Citronsķābes fabrikā kopš 1949. gada. Divdesmit gadu vecumā viņam uzticēja ķīmiskā cecha tehnoloģa pienākumus. Kopā ar citiem fabrikas darbiniekiem viņš kolektīva neveiksmes izjuta kā savas neveiksmes, par tā panākumiem priecājās kā par saviem personiskajiem panākumiem. No sākuma, pārstrādājot skābi kristālos, ilgāku laiku bija lieli zudumi. Daudzus vērtīgus pārkārtojumus fabrikā jau bija leviests galvenais inženieris Burņeckis, un pēc viņa ierosinājuma par citronsķābes pārstrādāšanas uzlabošanu domāja visi. Īpaši tehnoloģs Kārklīns. Radās vairāki nozīmīgi priekšlikumi. Kārklīns ierosināja vienkāršu, bet radikālu līdzekli, kā uzlabot aparāturu, un reizē ar to visu tehnoloģiju. Tā, kopīgiem spēkiem cīnoties, zudumi vairākkārt samazinājās. Iepriekšējo trīsdesmit līdz četrdesmit procentu vietā radās valrs tikai septiņi procenti zudumu. Tāpat levēro

jami saīsinājās skābes pārstrādāšanas laiks.

Arī Romans Kārklīns cēlies no trūcīgas darbaļaužu ģimenes — no darba zemniekiem. Sogad viņš beidza ķīmijas fakultāti, bet patlaban tam uzticēti fabrikas galvenā inženiera vietas izpildītāja pienākumi. Jo Alfons Burņeckis ilgāku laiku slimo.

Inženieris Burņeckis, pat slimības gultā gulēdams, kaisli dzīvo līdz fabrikas kolektīva pūlēm sasniegt vēl jo labākus darba rezultātus. Ar jaunās izejvielas leviestānu ražošanu valstij lētaupīt ik gadus ap desmit miljoni rubļu, taču fabrikas kolektīvs joprojām cenšas pēc jauniem sasniegumiem. Galveno inženieri bieži apmeklē darba biedri, lūdz padomu un norādījumus, informē par visu, kas notiek fabrikā, jo b. Burņeckis ir arī partijas organizācijas sekretārs. Lai arī cik grūti mās slimība, viņš tomēr allaž mōzs, pārliecības un liela gribas spēka pilns.

— Mūsējos nespēj salauzt hekādas neveiksmes, — viņš atzīst, stāstīdams, kā padomju valsts kļēpi no Rīgas proletariāta izaudzis par inženieri. Viņa tēvs pirms pirmā pasaules kara strādājis Feniksā, māte — tabakas fabrikā. Pats viņš jaunībā strādājis uz dzelzceļa. Vispārējo izglītību ieguvis pašmācības ceļā. Piedalījies pilsoņu kara cīņās pret baltgvardiem, strādājis partijas darbā un 1933. gadā beidzis Ķīmijas institūtu Charkovā.

Domājot par inženieri Burņecku, par cilvēkiem, kas neatlaidīgi darbojušies citronsķābes ražošanas laukā, par visiem tiem daudzajiem padomju ļaudīm, kas nākuši no strādnieku vidus, kļuvuši par speciālistiem, zinātniekiem un kultūras darbiniekiem, kas ik dienas veic nozīmīgus uzdevumus mūsu Dzimtenes labklājības un varenības labā, nāk prātā biedra Staļina vārdi:

«... Tā valrs nav vecā sastingusi Intelligence, kas centās sevi nostādīt pāri šķīrām, bet īstenībā savā vairākumā kalpoja muļķniekiem un kapitālistiem. Mūsu padomju Intelligence ir pilnīgi jauna Intelligence, kas visām saknēm saistīta ar strādnieku šķiru un zemniecību... Agrāk tai bija jākalpo bagātājam šķīrām, jo tai nebija citas izejas. Tagad tai jākalpo tautai, jo nav vairs ekspluatētāju šķīru. Un tieši tāpēc viņa tagad ir pilntiesīgs loceklis padomju sabiedrībā, kur kopā ar strādniekiem un zemniekiem, vienoti ar viņiem, ceļ jaunu socialistisko bezšķīru sabiedrību.

Kā redzat, tā ir pilnīgi jauna, darba Intelligence, kam līdzīgas neatrādisiet nekur uz visas zemes lodes.»

Vēstule no Kachovkas

3. DIŽCELTNES DIENA

Virss Kachovkas spoži iedegas jaunās slavas ugunīs. Tauta varone saskaņā ar gudrajām staļiniskajām plānēm Dņepras krastos ceļ vienu no varenajām komunisma dižceltnēm — Kachovkas HES.

... Ceļš uz Kļučevu tiepjas gar Dņepras lēzeno krastu, pa jostu, ko pavasāra palos klāj upes ūdeņi. Priekšā, cik tālu vien saredz acs, pīšas vīna dārzī. Tie aizsienas desmitiem kilometru. Gar abām ceļa malām gan šeit, gan tur paceļas aprikožu koki. Lūk, Kļučevu. Līdzās šim nelielajam cietaim uz smilšainiem pauguriem aug augumā jauna socialistiska pilsēta. Netālu no tās var saskatīt slējamies stalti gaisā betona rūpnīcas un pagaidu elektrostacijas korpusus. It visur dzird motoru dunu, kas nenorimst ne brīdi. Traktori un buldozeri, skreperi un vilcēji, ekskavatori un motorveļi — grūti pat nosaukt visu tehniku, ko šurp atsūtījuši lielajā darba laikā mūsu zeme.

Rīt nenogurstošs, sasprindzināts darbs. Celtniecībā pielieto visjaunāko pirmindas metodi. Oficiālos dokumentos un tehniskajos zīmējumos šo metodi sauc par sadalīto plūsmas metodi. Bet celtnieki tai devuši zīmīgu, spārnotu nosaukumu — lielstraume. Šis īsais vārds ir viņiem vairāk par prātam. Lielstraume — tas nozīmē gigantisko darbu straujumu un plašo vērienu.

Vietā, kur beidzas pirms neliela laika akmeņiem nobruģētais ceļš un sākas jaunās pilsētas nākamās ielas, dzelzs statņa galā novietota milzu bulta. «Lielstraumes virziens» — lieliem un skaidriem burtiem rakstīts uz tās. Darbs noris ritmiski, stingrā saskaņā ar noteikto grafiku. Lūk, jaunās mājas celšana leņķa Alevtinas Českovas brigades zemes rādēji, kas vienmēr izpilda normu ar uzviņu.

— Ja esi devis vārdu, — saka Českova, — tad turi to, ja esi uzņēmis saistības — izpildi tās.

Zemes darbi pabeigti. Sāk rīkoties Nikolaja Teļņika — pamatu liecju meistara — mūrnieki. Pēc tam pienāk kārtā sienu mūrēšana. Šo darbu veic bijušā Padomju Armijas virsnieka Pētera Kovalova izaudzinātā komjauniešu un jauniešu brigāde. Komunisti Pēteris Kovalovs ir cilvēks ar neizstīkstošu darba mīlestību un mīlīgu jaunrades iniciatīvu. Viss šā nelielā kolektīva loceklis ir demobilizēti karavīri.

Tā, pakāpeniski nomainot citiem citus, ātri un precīzi strādā celtnieki. Vārda pilnā nozīmē acu priekšā izaug skaisti, ar visām labierīcībām apgādāti nami.

Ikviens, kam ir izdevība vērot, ar kādu rosmi, ar kādu ledvesmu un jaunrades prieku strādā celtnieki, paša acīm pārliecinās, cik skaists ir darbs mūsu zemē, kur tas kļuvis par goda, slavas un varonības lietu.

Te var novērot ļoti nozīmīgas parādības. Ilgu laiku jaunatnācēji brīnās, kāpēc celtniecības vietā, dārdoties un citu trokšņu vidū, istā elē, kur mutojot mutulo darbs, ap namiņiem saglabājušies pilnīgi neskatīti vinogulāji. Arī mums tas šķita neticami. Bet drīz vien mēs pārliecinājāmies, ka šajā apstākli nekā pārsteidzoša nav.

Paejot garām kādam namiņam, mēs leraudzām strādnieku grupu. Par ko gan viņi tur tik skaļi runā? Izrādās, viens no viņiem paša nevēlēšanās dēļ nolauzis vinogulāju krūmu.

— Kā gan tā? — sautis teica liecirkņa vecākais darbu vadītājs Skrochodovs, uzrunādams kādu no strādniekiem. — Kā gan jūs pamanījāties nolauzt šo krūmu?

— Es jau... — tas mēģināja taisnoties.

Viņu pārtrauca neliela auguma virs zilā virsvalkā.

— Te dzīvos celtnieki. Cilvēku laimes radītāji: tu, es un visi pārējie. Mums jāaudzē un jāsarga ikviens krūms, kas izdāļos mūsu dzīvi. Tāpēc jau arī mēs strādājam...

Vainīgais cieta klusu. Uz viņa platās pieres rasoja lielas sviedru lāses. Viņš valrs nedomāja taisnoties. Taču visiem bija skaidrs, ka šādu kļūdu viņš vairāk neizdarīs.

Cik daudz dzijas jēgas ietverts šajā epizodē!

Betona rūpnīcas būvdarbos strādā mūrnieku brigāde, ko vada Aleksejs Aleksejevs un kas kļuvusi slavens visā celtniecībā. No pirmā acu uzmetiena var rasties iespaids, ka viņš ir mierīgs, kustības nosvērts cilvēks.

— Bet, ja jūs paskatītos, kā viņš strādā, — ne bez lepnuma saka par viņu liecirkņa darbu vadītājs Nikolajs Jakovļevičs Latiško. — Viņš ir nevis cilvēks, bet uguns.

Ceļot elektrostaciju, vajadzēja steigri uzsmērēt kļēģu sienas kabeļu kanāliem, citādi varēja gādiēties, ka montētājiem jāstāv dikā. Šā darba veikšanai parasti izlietoja ne mazāk par diennakti. Bet brigades rīcībā bija palikušas tikai trīs stundas. Un tajās brigāde savu uzdevumu veica.

Cieš jo ciešs kontakts ar citiem, īsts biedriskums celtniekiem ir negrozāms, nepārkāpjams likums.

Kopā ar strādnieku grupu mēs dotamies uz Dņepras krastu. Darbi norit gan paša krastā, gan arī upes vidū. Neliels kuterītis, vāgodsams platās upes gludo ūdens virsmu, strauji traucas uz nākamā aizsprosta vietu.

— Lūk, šeit pacelsies mūsu skaistule, Kachovkas HES, — saka stūres vīrs Pēteris Ivanovičs Jakimecs un apstādina kuteri nākamā aizsprosta centrā.

Blakus slejas gaisā pētnieku kolektīva peldošais tornis. Geologi — izlūki nodarbojas ar upes dibena pētīšanu. Liekot lietā pirmklasīgo padomju zemes tehniku, uršanas meistars Igors Zegkovs pārsniedz savu uzdevumu. Izmatodams viņa pieredzi, Aleksandrs Andrejevs veic izstrādes normu 700 procentu apmērā.

Sodienas Kachovka ir bagāta ar pasaizlīdzīga darba paraugiem.

Mazliet lejā, apmēram simts metru atstatumā no vietas, kur pacelsies dambs, strādā lieljaudas zemes sūcējs «Dņepra — 14». No tērauda cauruļvada šlāc dzeltenīga strūkla — smilšu un ūdens sajaukums. Notiek izmēģinājuma darbja uzskalošana. Tur, kur vēl vakar netraucēti steldzās lejup Dņepras ūdeņi, šodien tiem aizsprostojis ceļu saurs sēklis, ko uzskalojis zemes sūcējs. Te zinātnieki veic sīku un rūpīgu pētniecības darbu. Viņi izmēģina, pārbauda smilšu zemi, lai konstatētu, vai iespējams izlietot šo materiālu dambjā uzcelšanai.

— Kad šķērsoju šo vietu, mani vienmēr pārņem savā varā kaut kāds uztraukums, — saka Jakimecs. — Vajag tikai iedomāties — pēc pieciem gadiem šeit ledēģies spožs elektriskās uguns. Un cik patīkami apzināties, ka tu esi bijis lielās celtniecības dalībnieks!

Pēterim Ivanovičam Jakimecam jau ir sestais gadu desmits. Ilgus gadus viņš kuģojis pa Dņepru, bet nekad vēl nav redzējis tik varenu celtniecības vērienu. Jau sen viņam lika priekšā veselības stāvokļa dēļ let pensijā. Bet Pēteris Ivanovičs noteikti atsacījās doties atpūtā. Tādī ir mūsu padomju ļaudis, kas iepazīnuši radoša jaunclsmes darba prieku!

— Kamēr nebūšu redzējis šajos ūdeņos lebraucam jūras kuģus, neizlaidīšu stūres ratu no rokām, — viņš saka.

Lai arī kas atbrauc uz Kachovku, visus pārsteidz celtnieku jaunrades entuziasms, celtniecības milzu apmēri.

Skatot to visu, ikvienā mostas vēlēšanās piedalīties šajā darbā.

Pirms kāda laika Kachovkā Istermīņa atvaļinājumā bija ieradusies virsdienesta karavīru grupa, kurā lēlīpa seržanti Sečovcevs, Nicijevskis, Bilets, Boroviks un Gončarovs. Viņi ar dziļu interesi vairākas dienas iepazīnās ar celtniecību, ar tās lieliskajiem ļaudīm.

— Ne, draugi, es valrs to nevaru, — paziņoja seržants Sečovcevs saviem biedriem. — Atrasties šeit, kur norit vēl neredzēta celtniecība, un pašam neko nedarīt, būt tikai skatītāja lomā — tas nav padomju cilvēka cēlnī.

Visi pārējie karavīri bija vienis prātis ar Sečovcevu. Viņi noorganizēja brigādi un lūdza dot viņiem darbu. Karavīru lūgumu ievēroja. Bagāta un daudzpusīga ir Kachovkas HES celtnieku ikdienas dzīve. Te prot ne vien labi strādāt, bet arī kultūrali atpūsties. Padomju zeme tam nodrošinājusi visus apstākļus. Pie celtniekiem ierodas rakstnieki, mākslinieki, komponisti. Pirms kāda laika Kachovkā bija ieradies Staļina premijas laureats, republikas Nopelniem bagātais mākslinieks M. Aleksandrovičs.

Kad beidzās koncerts, Kachovkas HES slavenais celtnieks Pēteris Kovalovs visu klātesāo vārda sirsnīgi paspīda māksliniekam roku un pateica:

— Mēs esam laimīgi, ka dzīvojam tādā laikmetā, kad visus mūsu cilvēkus — lai tas būtu zinātnieks vai strādnieks, mākslinieks vai kolchoznieks — vieno lielas radošās sadraudzības ciešās saites.

— Kachovkas HES celtniekos, — turpināja tālāk Kovalovs, — degtin deg vēlēšanās pēc iespējas ātrāk piepildīt dzīvē biedra Staļina norādījumu.

Padomju ļaudis ir cieši, nesatricināmi pārliecināti, ka komunisma dīzenā celtnieka biedra Staļina ģenialie plāni tiks godam realizēti.

F. Agapovs

Andreja Upīša romans

«PLAISA MĀKONOS»

Latviešu padomju literatūra kļuvusi bagātāka ar jaunu lielu nozīmības darbu — Tautas rakstnieka Andreja Upīša romānu «Plaisa mākonos». Autors to nosaucis par kultūrvēsturisku romānu, tādējādi it kā pasvītrodams savai sacerējuma īpatnībai raksturu.

Andreja Upīša romāna nozīme ir liela un dziļa. Pirmo reizi latviešu literatūrā uzrakstīts darbs, kura varonis ir Latvijas strādnieku šķira. Romāns «Plaisa mākonos» attēlo latviešu proletariāta izaugsmi no šķiras sevi līdz cīnītāju armijai, kas ar krievu revolucionāro strādnieku un krievu revolucionāro inteliģentu draudzīgu palīdzību sāk apgūt marksismu un kļūst par šķiru priekš sevis. Plaša, ļoti detalizētā un tikai Andreja Upīša mākslinieciskā iespējamā plastiskā tēlojumā šai darbā redzam pagājušā gadsimta 30. gadu Latviju, nozīmīgāko un būtiskāko tajā — strādnieku šķiras apziņas pamatošanos, revolucionāro cīņu un organizatoriskās pieredzes uzkrāšanu, kas pēc dažiem gadiem noveda pie Latvijas proletariāta revolucionārās partijas nodibināšanas.

Romāna galvenie varoņi ir Rīgas rūpniecības strādnieki. Rakstnieks vēsturiski pareizi rāda, ka tā darbaļaužu armija, kas saucas slavenajā Latvijas proletariāta vārdā, sastādās ne vien no latviešiem, bet to veido arī daudzie krievi un citu tautību pārstāvji, kas kopīgi cīnās pret eksploatacijas jūgu, pret kapitalistu un muļžnieku varu Baltijā. Romāna galvenais varonis ir Latvijas proletariāts šā vārda plašākajā nozīmē. Autors parāda to darbībā gan caur atsevišķiem tā pārstāvjiem, gan kā masu visumā. Atsevišķie varoņi un strādnieku masa, papildinot viens otru, atsedz lielo, vēsturiski nozīmīgo procesu Latvijas tautas dzīvē.

Galvenā romāna tvertā ideja — Latvijas strādniecības izaugsme no «šķiras sevi» par «šķiru priekš sevis» notēlota vēsturiski pareizi un ar lielu meistartību. Romānā redzam, kā pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu beigās, pēc 70. gados pārdzīvotās pirmās kapitalistiskās krīzes Krievijā, Rīgā, galvenokārt Pārdaugavā koncentrētajos rūpniecības uzņēmumos strādnieki vēl nav šķiras apzinīgi proletariāti. Viņi kļūst par tādu tikai pēc ilgām cīņām un neveiksmēm. Viņi smagi cieš no bezdarba, ekonomiskajiem spaidiem, no uzņēmēju patvaļas, no sava beztiesīguma.

Strādnieki meklē atbildi uz jautājumu: «Kāpēc tas tā? Kur izeja?» Sākumā viņi domā atrast palīdzību dažādajās legalajās biedrībās. Viņi piedalās progresīvās inteliģences — jaunstrāvnieku organizētos jautājumus vakaros, lasa jaunstrāvnieku laikrakstu «Dienas Lapa». Pamazām tie gūst atziņu, ka nevar samierināties ar to, ko valdošā netaisnā sabiedrība viņiem sniedz. Patīdīve māca īsto ceļu: tas ir vienpatnība izbeigšanas ceļš, tas ir proletariāta solidaritātes ceļš. Strādnieki sāk apspriesties, atraudami paši sev kumosu no mutes, palīdz bezdarbā nomāktajiem, viņu ģimenēm. Un pamazām viņos rodas varenā spēka — solidaritātes apziņa.

Nodāju pa nodāju Andrejs Upīts rāda, kā strādnieku apzinīgums aug ar katru jaunu notikumu viņu darba dzīvē; ar katru pret viņu vergu likteni vērsto pasākumu. Grāmatu un avižu lasīšana, pašizglītības pulciņi, savas bibliotēkas organizēšanas mēģinājumi, bet par visām lietām — pārrunas un saskaņota darbība. Un tad pienāk brīdis, kad Rīgas proletariāts skaidri apzinās savu kopību, kad tas iziet uz ielas kā kolektīvs. Andrejs Upīts šo pirmo Rīgas darbaļaužu pašapziņas nobrieduma izpausmi parāda ar bijušā Herminghauza strādnieka Pungas bērēm. No fabrikas aiz vecuma nespēja padzītajam Pungam biedri sarīko iespaidīgu pavadišanu. Tā iespaidīga ne vien ar sagādāto spidīgo ozolkoka zārku, ko ratos ved dekorēti bērni zirgi, kā līdz šim veduši tikai fabrikantus un ģenerāļus, ne vien ar orķestri, kas bērni gājienā ar saviem mīstīgo ragliem triecina gaisu; bēres iespaidīgas ar Rīgas strādnieku lielo, saliedēto kolonu. Tajā, solidaritātes apziņas mudināti, ieslēgušies laudis no daudzām jo daudzām Rīgas fabrikām. Un, redzot savu lielo skaitu, redzot savu vienotību, pirmo reizi Rīgas proletariāts izraisās tāda spēka apziņa, kas liek domāt par lielajiem cīņās mēr-

ķiem, par kuriem tie lasījuši grāmatās. Rakstnieks šo notikumu atsedz ar īsu, bet spilgtu ainu. Gājienā kāds «aizgrābts nopurināja galvu un iesaucās: — Echl Sarkano karogu vajadzētu pacelt šādā gājienā!» (852. lpp.)

Zīmēdams dažādu Rīgas darbaļaužu gaitas un meklējumus deviņdesmito gadu sākumā, parādīdams, kā pamazām atliecas saliektie pleci, kā uz darbaļaužu apziņu iedarbojas lasītājs un dzirdētāis marksisma mācības vārds, Andrejs Upīts rāda tālāko attīstības procesu Latvijas strādnieku kustības vēsturē, kura nobeigums ir viņu apņemšanās dibināt savu revolucionāro partiju.

Pēc demonstrācijas Pungas bēres Rīgā proletariātam jau rodas savi organizatori un agitatori, kas mūcās no citu zemju strādnieku kustības pieredzes, no krievu revolucionāru prakses. Tie ķeras pie savas avīzes radīšanas, mūcās izprast jaunā termina «konspirācija» praktisko nozīmi. Pirmie marksisma mācības propagandētāji Latvijā — krievu studenti Ostrovskis, Roziņš, Rainis, Pelēde, Stučka, Dāvids Buhdža un citi palīdz strādniekiem vēl pilnīgāk noskaidrot viņu šķiras mērķus. Masās nostiprinās atziņa, ko izteic cīnītājs Lapa: «Mūsu atsvabināšana ir mūsu pašu darbs... sākums ir mūsu, turpinājums mūsu un arī beigas būs mūsu.» (873. lpp.)

Rīgas uzņēmumos sākas sadursmes. Strādnieki cenšas ar ekonomiskām prasībām uzlabot savu stāvokli. Tā jau ir šķiru cīņa, lielās kaujas armijas izlūku sadursme. Un kapitalisti, starp tiem latviešu nacionālās buržuazijas dižpilsotņi, sāk sajūst savas pastāvēšanas apdraudējumu. Nacionālistiskās buržuazijas vadoņi mudina carisko valdību «likvidēt» latviešu demokrātisko inteliģenci — jaunstrāvniekus, apturēt «musinošo laikrakstus», aizliegt jautājumus vakaros. Sākas arestī uzņēmumos, sākas jaunstrāvnieku graušana. Kreiste jaunstrāvnieki — P. Stučka, J. Rainis un citi arestēti. «Dienas Lapa» apturēta, pašizglītības pulciņu darbība pārtraukta. Uz brīdi reakcijai liekas, ka tā tiešām tikusi galā ar revolūcijas rēgu. Bet tas tikai šķietami. Izaicinātajai sakāvei seko nemiera vētra, kas nobriest lielajos Rīgas rūpniecības uzņēmumos Pēterburgas priekšpilsētā, kur Fenikss un citas fabrikās pie mašīnām jau strādā nevis vairs simti kā Pārdaugavas uzņēmumos, bet tūkstošiem proletariāti. Te bez latviešiem ir daudzi cittautu proletariāti, daudzi krievi. Krieviem jau ir sava revolucionāro cīņu skola, cīņu stratēģija un taktika viņu moka Pēterburgas revolucionārie marksisti. Un kopā ar krievu strādniekiem latviešu rūpniecības proletariāti pamazām apgūst pareizo cīņas taktiku un pagāmienu. Kā liels mākslinieks un liels dzīves pazinējs Andrejs Upīts tēlo šo parādību daudzos attīstības procesos visā to sarežģītībā un daudzveidībā. Lasītājs iepazīstas ar atsevišķu varoņu idejisko augsmi, ar stiplosonisko ģimeņu saimumu, ar vienas inteliģences daļas pleslēšanos strādniecībai. Visbeidzot viņš iepazīstas ar pašiem pirmajiem plašajiem darbaļaužu nemierniem, kuros list asinis un kuros pirmo reizi Rīgas proletariāts sastopas kaujā ar kapitalistu un muļžniecības bruņotajiem spēkiem. Autors nobeidz romānu ar nelegālo sapulci Bīķerņieku mežā, kur dzimst partija. Šo sapulci ievada masu demonstrācija — Ošu Annas bēres. Tajās Rīgas strādnieki nesojo ar orķestri priekšgalā, kapos nav runu un dziesmu. Bruņotās varmāku sardzes to vien gaida, lai laistu darbā ieročus. Darbaļaudis soļo varenā kolonā, un viņu lūpu mēmusus runā skaidrā nekā vārdi: «Mēs esam pamodušies, mēs sevi apzināmies par spēku priekš sevis. Drīz mēs iziesim kaujā pret jums, darba tautas apspiedēji! Mēs iziesim tad, kad to lems mūsu cīņas štābs, mūsu partija, kas top.»

Romāns «Plaisa mākonos» veidojas vairākās sīzētiskās līnijās. Centrālā ir aplūkota — latviešu strādnieku šķiras vēsturiskā izeide. Šai centrālajai sīzētiskajai līnijai vijas blakus un daudzreiz to šķērso vēl citas ļoti nozīmīgas līnijas. Tādas ir inteliģences un tautas masu attiecības; krievu revolucionārās inteliģences un krievu proletariāta vēsturiskā loma latviešu strādniecības izaugsmei; latviešu nacionālās buržuazijas atmāskojums un citas.

JANIS NIEDRE

Savā jaunajā romānā Andrejs Upīts daudz uzmanības veltījis inteliģences notēlojumam. (Ir zināms, ka pirms dažiem gadiem, stādamies pie romāna uzrakstīšanas, viņš bija lecerējis grāmatu par inteliģences pārstāvi, sociālā protesta dzejnieku latviešu literatūrā — Eduardu Veidenbaumu.) Viņš parāda latviešu un krievu inteliģenci, tās vēsturisko attīstības procesu un attieksmi pret darba tautu: parāda labējo spārnu jaunstrāvniekus ar Aleksandru Daugi, K. Kāsparsonu un citiem priekšgalā, kas, progresīvas frazes mētādami, būtībā kalpo buržuazijai. Tur ir arī jaunstrāvnieku kreisais spārns — Pēteris Stučka, J. Rainis, Fr. Roziņš un citi, kuri palīdz strādniekiem izkopt savas šķiras apziņu un uzākt atbrīvošanas cīņu. Tur ir dzejnieki, kā Eduards Veidenbaums, kura darbi atzrauj masas, jundī jaunu laikmetu. Tur ir buržuaziskā inteliģence ar deģenerējušies korpoceļiem, buržuaziskiem advokātiem, avižniekiem, skolotājiem un mācītājiem, kuri kaismīgi aizstāv pastāvošo eksploatacisko iekārtu, nīst un apkaro visu progresīvo. A. Upīts rāda arī jauno, no darbaļaužu vidus nākošo inteliģenci — Pungas Veroniku, Ošu Martu u. c. Rādīdams dažādās inteliģences grupas, rakstnieks parāda inteliģences lomu tautas vēsturē cīņā par progresu spēku uzvaru.

Ar lielu rūpību A. Upīts izveidojis dzejnieka Eduarda Veidenbauma tēlu. Latvijas strādnieku apziņas drošo modinātāju, sociālisma domu dzirksti metēju Baltijas tumšajā reakcijas naktī. Eduardu Veidenbaumu romānā redzam ir kā lielu domātāju, ir meklētāju, ir šaubu un nemiera māktu cilvēku, ir nesamierināmu karotāju pret visāda vaida apspiešanu un netaisnību. Kur vien Veidenbaums parādās, viņš met seja izaicinājumu vecai sabiedrībai, atmāsko tās svētumus, morāli. Veidenbaumam sveša samierināšanās ar Veco. Sagūmis, bet spīta pilns, Veidenbaums iet cauri dzīves vētrām, badojas, saist, bet nepadodas netaisnajai sabiedrībai. Kā dzejnieks viņš neapzinās savu vietu darba tautas vēsturē, un tādēļ dzīve viņam sagādā tik smagas ciešanas. Bet, kad uz nāves gultas viņš uzzina no Ošu Annas, kāda loma bijusi tā sociālā protesta dzejniekam strādnieku apziņas modināšanā, Veidenbaums saredz savu īsto dzīves uzdevumu. Pilns nebijušas deģmes, viņš saka: «... man ir tik daudz, tik daudz par ko rakstīt! Tā būs pavissam cita dzeja, jūs dzirdēsiet — tagad, kad zinu, kur mani lasa... kur mani gaida...» (492 lpp.)

Līdzās strādniecības Ošu Annas tēlam Eduarda Veidenbauma tēls ir viens no pašiem spilgtākajiem romānā. Tā atveidojumā sirmāls meistars ir ielēcis visu savu milu uz dzejnieku — patiesības cīnītāju, lielu cilvēku un pilsoni. Andreja Upīša radītais Veidenbaums ir savdabīgs, spilgts raksturs, cilvēks, kādu redz liels mākslinieks, studējot laikmetu, laikmeta sabiedrisko cīņu vēsturi un aprakstāmā dzejnieka darbus.

Spilgti un raksturīgi ir arī daudzi citi Upīša romānā izveidotie inteliģences pārstāvji. Jauhās strāvas kreisā spārna darbinieki, salīdzinot ar citiem inteliģentiem, tomēr romāna autoram padēvušies daudz bālāki. Ne Pēteris Stučka, ne Fr. Roziņš, ne Jansons-Brauns, ne arī kāds cits nepaceļas līdz spilgtajam Veidenbauma tēlam. Un, ja runājam par vēstures patiesības atsegumu romānā «Plaisa mākonos», tad gribas teikt, ka Andrejs Upīts vēstures patiesību par kreisā spārnu jaunstrāvniekiem nav pateicis ar vajadzīgo spēku un krāsainību.

Sauri parādīdams jaunstrāvnieku kreisā spārna darbiniekus, Andrejs Upīts pārāk nenozīmīgu izveido arī Raina tēlu. Lasītājs neredz Raini kā darba tautas dzejnieku, tās domu, cētienu, tieksmi izteicēju, neredz kā lielu progresīvu domātāju. Rainim trūkst tā siltuma, heroiskā pacēluma, kāds appiem Veidenbaumu. Paliek nesaprotams, kas spieda Rīgas strādniekus viņu nelegālajā sapulcē iemt par Raina pieaicināšanu redaktora darbā viņu laikrakstā, ja 90. gados Rainis bija tāds, kādu redzam romānā.

Plaši izvērstā otrā sīzētiskā blakus līnijā: krievu inteliģences un krievu

revolucionāru loma latviešu proletariāta apziņas izveidošanā. Tik ilgi, kamēr Rīgas strādnieki cīnās atrauti no krievu biedriem, kamēr viņi nav lielajos rūpniecības uzņēmumos nostājušies plecu pie pleca ar citu tautību revolucionāriem, kamēr krievu inteliģenti nav latviešu strādniekiem mācījuši marksismu, viņi ir vēl pagājušo dienu vienpatnības nespēka pilni Tikal pēc tam, kad krievu strādnieki «no Vladimīras, Baku un Kalšas» (A. Upīts) bija ieradušies Vidzemē un Kurzēmē, kad Rīgas rūpniecības nodibinājis krievu revolucionārie pulciņi un revolucionāro darbu tajos vada tādi studenti kā Viktors Ostrovskis, arī latviešu proletariātam sāk nobriest sava spēka apziņa. Krievu revolucionāru skola sniedza latviešu strādniekiem cīņu teoriju un praksi. Šo vēstures patiesību Andrejs Upīts romānā «Plaisa mākonos» labi atsedz ar personāžiem, masu darbības aprakstiem un ar studenta-jeņinieša Viktora Ostrovskā tēlu. Students Ostrovskis ir tas, kurš pasaka drošu revolucionāru vārdu Tērbatas studentiem «pipkoloniēsim», atmāsko tolstojiešus un viltus socialistus. Ostrovskis parāda tādiem meklētājiem, kāds ir Ed. Veidenbaums, kur rodami karotāji taisnīgākas sabiedriskās iekārtas izcīņai. Ostrovskis kā revolūcijas karēvis māca marksismu Rīgas darbaļaužu nelegālajiem pulciņiem, no kuru vidus izaug tādi organizatori, kāds vēlāk ir Kalvica Andrejs, kas jau spējīgi vadīt masas pa pareizo revolucionārās cīņas ceļu. Krievu revolucionārās inteliģences un krievu proletariāta lomas atsegums latviešu strādnieku šķiras vēsturē jāuzlūko par lielu Andreja Upīša panākumu.

Latviešu nacionālistiskās buržuazijas Rīgas organizācijas — Rīgas latviešu biedrības vadību un «biedru» darbības atmāskošana Andrejs Upīts ir veltījis ne vienu vien romānu, noveli un stāstu. Romāns «Plaisa mākonos» atkal atmāsko nacionālistiskos uzņēmumus, līgūtājus, budžus, advokātus un velkalniekus. Buržuaziskos «tautas vadoņus» rakstnieks tēlo viņu izslavētajā «kultūras darbā»: eglīšu vakaru rīkošana, apspriedes Rīgas latviešu biedrībā, dažādos jautājumu izskaidrojumos, izbraukumā zaļumos pie Truverta u. tml. Vāts un trūmi uz tautas mīestas ir šie «labāko famīliju» vīri, dažādie Veinbergi, Grosvaldi, Kūlas un citi. Ar Katrinas Dombrovskas tēlu rakstnieks parāda īstu plesoni spekulanti mōdes tērpā. Kur iespējams, Katrīna Dombrovskā izliekas labirdīga «latviešu māte», gādīga un rūpīga. Kad izlikšanās nepalīdz vai arī iznāk par dārgu, Katrīna Dombrovskā ar dūri leved kārtību.

Nozīmīga vieta romānā «Plaisa mākonos» ir ierādīta cilvēku pāraugsmes temai. Darba tautas cīņās pāraug neapzinīgi strādnieki, pāraug sīkburžuazijas atsevišķi pārstāvji, pāraug gandrīz deklasējušies elementi. Raksturīgs šai ziņā ir podnieks Vasjka Sīzgaļevs. Viņš — cariskās valsts «kārtības» trenkātāis strādnieks — savās neveiksmēs un ciešanās nonācis līdz tādai dzērāja pakāpei, ka dzēršanas dēļ nekastrējās apzagt mātī un biedrus. Bet Vasjka kļūst īsts cilvēks pēc tam, kad citi strādnieki parāda, ka tie saredz viņā nelaimīgu un nevis pagrīmušu cilvēku. Sīzgaļevs it kā personificē tos Latvijas proletariāta cīņas biedrus, kādi dažu labu reizi revolucionārajā kustībā kā atsevišķi vienpatņi ienāca no kapitalistiskās valsts deklasētajiem laudīm.

Romāns «Plaisa mākonos» salsta lasītāju ar savu māksliniecisko pilnību, ar Andreja Upīša milzīgajām spējām gleznot vārdiem. Viss romāns, iesākot no pirmās lappuses un nobeidzot ar pēdējo, ir kā dzīva glezna. Lasot jauno Andreja Upīša grāmatu, prātā nāk Maksima Gorkija domas par īstu, lielu mākslu. Proti, rakstnieks nevis raksta ar spalvu, bet «glezno vārdiem». Un glezno «cilvēkus nepārtrauktā kustībā, dzīvībā, bezgalīgās savstarpējās sadursmēs, šķiru, grupu, vienību cīņās».

Romānā «Plaisa mākonos» nav vietas, kur autors vienkārši stāstītu par notikumiem, apstākļiem, laikmetu. Andrejs Upīts tēlo tā, ka viss, ko viņš rāda, lasītāja acu priekšā kļūst dzīvs, kustīgs, iegūst tautstāmas formas, smaržu, siltumu. Lasot romāna ievadijumu, novembra dienas aprakstu, lasītājs it kā pārdzīvo gājienu cauri pagājušā

gadsimta astoņdesmito gadu Rīgā, kur vāciskās birģelības pelējumi sajaucas ar modernās rūpniecības kodīgajiem dūmēm. Lasītājs jūt, ka asals vējš dzen viņu pašu spēcīgiem grūdieniem cauri pilsētas centram un nomalajai Kurmanova ielai un tālāk pretī krusas puteņim aiz Rīgas sadrūmušajiem namiem.

Lasot nodajas par jaunstrāvnieku vai māmuļnieku sarīkotajiem jautājumu izskaidrošanas vakariem vai sarīkojumiem «tautai», mēs skaidri saredzam katrā klātesošā seju pieelpotā, piesmakušā un nemīlīgā «jauzu zālē», kur klausītāju priekšā uz katedras kāpj viens runātājs pēc otra, klanās, lokās, met satrauktus vārdus vai arī, tiksmīnādami ap savu paša smalko izrunu, pavada teatraliem žestiem katru izsacītu teikumu.

Ja Andrejs Upīts tēlo fabriku, lasītājs tiešām jūtas tās telpās, pagalmā vai vārtu priekšā. Uz viņu iedarbojas mašīnu rūkopa, ritmiskie trokšņi, grandiošie sitieni, krāsns svelme un ledainais caurvējš, putekļiem klātā sarma un ledus pie teipu iekšsienām.

Kad Andrejs Upīts ved lasītāju pāraudzīties strādnieku svētdienas atpūtā Āgenskalna priekšā, viņa gleznojums ir tik dzīvs, tik pilns svaigu krāsu, ka lasītājs nēvījus sajūt sasīlūšo smīlšu plūšanu gar savu kāju pēdām, viņš nevilus piever acis no pārliecīgā saules mirdzuma, kad paceļ galvu skatienam uz Āgenskalna priekšu apmellušajām galotnēm.

Kad Andrejs Upīts apraksta Ošu Annas cēmošanos pie mirstošā dzejnieka Ed. Veidenbauma, lasītājs tiek levests slimnīca iestabā, kurā dves pēc trūdiem un vēsuma, bet aiz lugu rūtīm, saules staru sakaisēts, ceļas pavasara svaļgums. Un, ja arī viņš liek lasītājam pakavēties pie viena vēsturiski varbūt maznozīmīga gadījuma (piemēram, strādnieku bērnu eglītes vakara Pārdaugavas biedrības zālē) veselas pīledesmit lappuses, tad šāds sīks gleznojums lasītāju nenogurdina. Viņš, tam izsekojot, dziļi iepazīstas ar cilvēkiem, vīdi, sabiedrībā valdošajām pret-runām, šķiru spēku lielumu, samēriem un sadursmēm.

Romānā «Plaisa mākonos» Tautas rakstnieks Andrejs Upīts ir izvirzījis un pamatos sekmīgi atrisinājis arī svarīgu mākslinieciskās daiļrades problēmu: masas, milzīga cilvēku kolektīva darbības un psiholoģijas notēlošanu. Rādot Latvijas strādnieku šķiras vēstures vienu posmu, autoram radās vajadzība atsegt kolektīvu kā darbojošos vienību, parādīt masu darbībā, parādīt individu — vienpatņu domu un darbības saplūdumu vienotā, kolektīvā domā un darbībā. Proletariāts ir simts un tūkstoši cilvēku un stāvu, bet zināmos vēsturiskos apstākļos šie simti un tūkstoši darbojas kā viens vesels, it īpaši ja šo simtu un tūkstošu domas un gribu vada viens mērķis. Reizē ar to atsevišķie varoņi, ar kuru tēliem rakstnieks izsaka šķiras vai sabiedriskās grupas domas, cētienu, ieslēgdami masā un darbotamies kā darbīgās masas locekļi, iegūst spilgtus vilcienus arī savā individualajā seja. Tālab visu šo procesu notēlošanai rakstniekam jāmeklē jauni mākslinieciskās daiļrades pagāmiņi.

Tos redzam šajā A. Upīša darbā. Sīkais, plastiskais visu lietu un visu parādību apraksts, kāds raksturīgs Andrejam Upītim, masu tēlojuma atnās iegūst jaunu nokrāsu. Lai parādītu masas kustīgumu, masu notēlojumā autors raksta tā, lai ik teikums atspoguļotu trauksmi, darbību, kustības daudzveidību. Viņš vairs nepakavējas tik daudz pie detaļu aprakstiem, bet vairāk cenšas atveidot vispārīgo notikumu norisi kustīgā, mainīgā ainā, skanās un krāsās. Aprakstos, kas rāda masu darbību, rakstnieks cenšas ātriem vilcieniem izveidot jo plašāku notikumu ainu, piemērot vai īsi parādīt daudzus notikumus, plašāku sabiedrības grupējumu un grupu darbību, cenšas lezmēt vispārīgajā ainā atsevišķus spilgtus vilcienus, kas izsaka būtisko. Piemēram, šai ziņā zīmīga ir epizode par Rīgas dumpja sākumu.

Romāns «Plaisa mākonos» ir augsts mūsu literatūras meistara mākslas sasniegums. Andreja Upīša daiļrades vēl tālākas augsmes apliecinājums — liecība tam, ka liela meistara sasniegumiem nav robežu. Tā ir grāmata, kas ierindosies padomju literatūras visizcilākā darbu skaitā.

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

JAUNATNES TEATRA SASNIEGUMU SKATE

Maijā notiek jaunatnes teatru Vissavienības skate, kurā piedalās arī Latvijas PSR Valsts jaunatnes teatris. Skates mērķis pacelt jaunatnes teatru māksliniecisko un pedagoģisko līmeni, piesaistīt to darbam plašās sabiedrības vērību. Latvijas PSR Jaunatnes teatris līdzdalību skatē uzsāka vakar ar H. Fastu romāna «Brīvības ceļš» dramatizējuma izrādi. Bez tam skatē rādīs šādus inscenējumus: A. Sakses romāna «Pret kalnu» dramatizējumu, N. Gogola komediju «Precības», E. Čjupova lugu «Romantiki», V. Goldfelda lugu «Ivans un Marja», V. Rozova lugu «Viņas draugi» un Dm. Ščeglova lugu «Bēgšana». Ščeglova lugu inscenējums ir īpaši atbildīgs, jo tā ir luga, kurā attēlota epizode no bolševiku partijas vadītāja J. V. Staļina revolucionārās darbības.

Jaunatnes teatris Vissavienības skatē, kā zināms, piedalījies arī 1945. gadā. Septiņu gadu laikā teatris nostiprinājis un sasniedzis ievērojami augstāku idejiski māksliniecisko līmeni. Šais gados sagatavoti 57 jauniešudzejumi, kuru vidū ir gan krievu un latviešu klasika, gan padomju lugas. Sniegta pavisam 3340 izrādes, kuras noraidzījušies 952.248 skatītāji. Ievērojams darbs veikts, apkalpojot republikas kolchozu jaunatni. Rikoti teatra izbraukumi uz visatālākajiem republikas rajoniem. Lauku centros notikušas 895 izrādes ar 201.167 skatītājiem.

Aktīvu meistarības celšanu teatru noorganizētas regulāras nodarbības K. S. Staņislavska radošā mantojuma studēšanā. Šajās nodarbībās piedalās viss teatra mākslinieciskais personāls. Tās vada LPSR Tautas mākslinieks, Staļina premijas laureāts J. Jurovskis — latviešu trupā un režisors P. Homskis — krievu trupā.

CĒSINIEKU TIKŠANĀS AR KOMPONISTĒM

Pagājušo svētdien Cēsu 1. vidusskolā notika vietējo muzikas un dziesmu draugu satikšanās ar latviešu padomju komponistiem — Staļina premijas laureātu Marģeru Zariņu un Arvidu Zilinski. Vakaru atklāto, par abu komponistu daiļradi runāja LPSR Valsts konservatorijas students O. Grāvis, bet ar saviem visjaunākajiem skaņdarbiem klausītājus iepazīstināja paši autori. Vakara turpinājumā koncertēja LPSR Valsts operas un baleta teatra solistes Vera Davidone un Arta Pile, kā arī Cēsu 1. vidusskolas jaunkais koris un vokālie ansambļi.

ROSĪGS KORIS

LRAP Kultūras nama koris pēc veiksmīgās piedalīšanās Vissavienības mākslinieciskās pašdarbības skatē Maskavā — izvērsis arvien aktīvāku darbību. Ik mēnesi sniegti atskaite koncerti Kultūras namā. Koncertē arī laikraksta «Cīņa» zālē, Mākslas darbinieku namā, Valsts operas un baleta teatrī un citur. Gatavojoties 1952. g. mākslinieciskās pašdarbības skatē, koris jau iemācījis visas skates repertuāra dziesmas. Līdztekus tam koris dirigenta Nopelniem bagātā mākslas darbinieka L. Vignera vadībā gatavojis koncerta programmu, veltītu Alfreda Kalniņa dziesmām. Šai koncertā pirmo reizi atskaņos vairākas lielas formas dziesmas, kuras komponists sarakstījis pēdējos gados, piemēram, dedzīgo, padomju cilvēka dzīves prieku un optimizmu apliecināšu dziesmu «Būsim jauni» (V. Luksa vārdi), mūsu Dzimtenes uzplaukumu vēstošo dziesmu «Ziedoņa rīts» (J. Plauža vārdi).

KULTURAS UN ATPŪTAS PARKS JĒKABPILĒ

Jēkabpils izpildu komiteja lielu vērību veltī savas pilsētas izdaiļošanai. Pēdējos gados Jēkabpili ierīkoti vairāki skaisti laukumi, tajos uzstādītas skulptūras un monumenti. Pilsētas centrā izveidots Lēpina laukums, kurā valsts svētkos pulcējas pilsētas darbaļaudis. Rajonā, kurā atrodas liela daļa Jēkabpils skolu, gaidīgi iekārtots Staļina laukums. Tā centrā paceļas lielā tautu vadotā monumenta. Bez tam pilsētā ir Puškina un Gorkija laukumi un vairāki nelieli skverī.

Šajā pavasarī Jēkabpils pilsētas sabiedriskās organizācijas uzsākušas plašu pasākumu — kultūras un atpūtas parka iekārtošanu. Jaunais parks aizņems 7 ha lielu platību. Tajā paredzēti vairāki sektori: bērnu sektors ar dažādiem spēļu rīkiem, sporta un fizikultūras sektors ar tenisa, basketbola, volejbola u.c. laukumiem. Būs arī kultūras nodaļa un vairāki goročki spēles laukumi. Jau izbūvēta estrāde mākslinieciskās pašdarbības priekšnesumiem.

Staļina premijas laureāti

GEORGIJS LEONIDZE

Viena no redzamākajām vietām gruzīnu kupli sazarojušā padomju literatūrā ir divkārtējā Staļina premijas laureātam dzejniekam Georgijam Leonidzem. Viņš dzimis 1899. gadā Kachetijā — gleznainā Austrumgruzijas novadā. Dzejot Leonidze sāka ļoti agri, un jau 1911. gadā publicēts pirmais darbs — «Mcheta». Ar 1915. gadu viņa dzejoļi regulāri parādās dažādos gruzīnu laikrakstos un žurnālos.

Agrīnajā daiļrades posmā Leonidzes darbos izjūtama Gruzijas simbolistu ietekme, taču viņam ar tās dekadentisko noskaņojumu, Rietumeiropas un krievu buržuāziski dekadentiskās literatūras atdarināšanu maz kopēja. Ar lielu mīlestību viņš studē tautas folkloru, seno gruzīnu literāro meistarību, par saviem skolotājiem atzīstot dzejnieku Teimurazu (1589.—1663.) un Aleksandru Čavčavadzi (1786.—1846.). Pie šiem autoriem Leonidzi saista viņu dzirkstošais dzīvesprieks un ilgas pēc gruzīnu nacionālās patstāvības.

Pirmspadomju laikmetā Leonidzes dzejoļu tematika lielāko tiesu ir Gruzijas pagātnes ainas, pārdomas par tās traģisko likteni. Autors neizvairās perspektīvas, kā tautai sasniegt laimīgāku dzīvi. Viņa dzejai raksturīgs patoss, liela leksēja dinamika, krāšņa gleznainība, spēcīga dabas izjūta, tajā plaši pielietoti tautas folkloras elementi.

Padomju varas apstākļos Georgijs Leonidze idejiski nobriest un kļūst par izcilu gruzīnu literatūras un kultūras darbinieku. Viņš ir pirmās gruzīnu sarkanarmiešu avīzes organizators un kopš 1931. g. — Valsts literatūras muzeja direktors. 1946. gadā Leonidzi izvēlēja par Gruzijas PSR Zinātņu akadēmijas īsteno locekli. Kopš 1945. gada viņš ir VK(b)P biedrs.

Jau vairāk nekā piecpadsmit gadus G. Leonidze pievērsās padomju literatūras visatbildīgākajai tematikai — biedra Staļina dzīvei un darbībai. Viņš saraksta par darbaļaudu dižo vadoni vairākus dzejoļus, gatavodamies ilgstošam darbam pie monumentālās epejas «Staļins». Īsi pirms Lielā Tēvijas kara gruzīnu valodā publicēts poēmas prologs un I daļa «Bērnība un pusaudža gadi», par ko viņam 1941. gadā piešķir Staļina premiju. Šajā grāmatā dzejnieks stāsta par Gruzijas brīnīgo dabu, par tautu, kas, carisma un sociālās nevienlīdzības nomākta, soppo pār varoni, kas, spēkā un drosmē līdzinādamies Prometejam, izvedis to gaismā. Poēmas I daļā ir spilgtas un realistiskas Gori ainas, parādītas tautas ierašas un ticējumi. Leonidze pārliecinoši tēlo, kā mazais Soso, agri iepazīnis tautas postu, alkst veikt varondarbus tās labā, līdzīgi gruzīnu teiku un vēstures varoņiem. Redzam, kā zēns veldojas rakstura īpašības, kas ļauj viņam vēlāk kļūt par genialu tautu vadoni.

Kad sākas Lielais Tēvijas karš, dzejnieks visu savu talanta spēku un radošo enerģiju izteic drosmīgos vārdos, kas mudina pašatizliedzīgi cīnīties pret fašistiskajiem iebrucējiem. Galvenā tema viņa publicistikā un literārajā laikā ir Padomju Dzimtene un biedrs Staļins. Gan ieskanas arī Gruzijas vēstures temas, bet tagad tās ir brīvas no nekonkrētības, kāda tām piemita pirmspadomju posmā. Senie varoņi kļuvuši par tēdesmotājiem, par saucējiem cīņā pret ienaidnieku. Leonidzes dzejoļi pauž nešaubīgu ticību padomju cilvēku morālajam spēkam, pārliecību, ka genitālā karavadoņa biedra Staļina vadībā padomju tauta izcīnīs uzvaru.

Pēckara apstākļos, kad atsevišķi gruzīnu dzejnieki noslīga tukšā lirismā, bezidejiskumā un apolitiskumā, G. Leonidze dzeja nezaudē savu aktivizējošo raksturu. Viņš apdzied vienkāršo pa-

domju cilvēku, socialistiskās celtniecības radošo darbu. Līdztekus Leonidze turpina strādāt pie poēmas «Staļins» otrās daļas, kurā iecerējis attēlot biedra Staļina revolucionārās darbības sākumu.

1947. gadā viņš saraksta poēmu «Samgori». Tā vēsta par notikumiem 5. gadu simtenī, kad gruzīnu cars Vachtangs Gorgaslans nodibināja Tbilisi pilsētu. Spēcīgi tajā attēlota gruzīnu tautas varonība, darba mīlestība, asinainā cīņa Samgori lidzenumā, aizstāvēt pret svešzemju iebrucējiem savu dzimto pilsētu.

Poēma sarakstīta laikā, kad, realizējot pēckara piecgades plānu, sākās tukšnesīgās Samgori stepes pārvēršana auglīgā dārzu lidzenumā. Vēstījums

noslēdzas ar liksmiem, patriotiskiem vārdiem par dzimtenes skaistumu, kas, padomju cilvēka darba rezultātā, kļūst aizvien krāšņāks.

Sogad Georgijam Leonidzem piešķir Staļina premiju par divām nelielām poēmām «Portochala» un «Beršoula». Alegoriskajā Portochalas tēlā dzejnieks ietvēris Gruziju, tās gadsimtu ciešanas svešzemju iebrucēju un ekspluatatoru jūgā. Lasītāja acu priekšā rindojas aina pēc ainas no stāsta, kas, kā dzejnieks saka, ir jau daudzus gadsimtus vecs.

Rozēm matos gar Melno jūru bezbēdīgi skraida meitene Portochala, bet viņas tēvs, no bēdām nosirmojis, velti met jūrā tiklu — trūkums neatlaidīgi seko nabaga vīram pa pēdām. Mājās slima gul' mātē — mitrie Kolchidas purvi, kur reti teraugāms krops kociņš un baros mīlīnās malarijas odi, nes cilvēkiem slimību un nāvi.

Steidz gadi un meitene, kas rotājās ar jūras oļiem, ganīja kazu un zāvēja tēva tiklus, nemanot izaugusi par staltu jaunavu, soppo, kad atnāks līgavainis «stalts kā tīģeris». Drīz Portochala kļūst sieva un pēcu bērnu mātē. Tai sākušās rūpju un smaga darba pilnas dienas, jo, «ja arī tai nebūtu rokas, bet zelts», tās nespētu atvaļīt trūkumu.

Un bez rimas tu strādāji skarbi,
Un ne mirkli tev nebija miera,
Un tev asaras acīs bij darbā,
Un no svelmes tev kvēloja piere.

Kunga darbs tev žņaudza kā važam,
Tevi rīkstēm bez saudzības pēra,
Tavu pūlīņu zeltainās ražas
Savos apcirķņos kungs sev tik bēra.

Bet bez vaidiem tu gāji un žēlām,
Kaut gan palīgu nebij neviena.
Ai, kur rasties gan dzejām tik kvēlām,
Kas tai tēlo to visu diendienā!

(Portochala)

Portochala ar savu nesalauzamo garīgo spēku, izturību, darba mīlestību

un ilgām pēc laimes sasaucas ne vien ar labākajiem krievu, bet arī citu padomju tautu literatūras slēvēšu tēliem. Leonidzes nopelni ir tas, ka viņš mēlīti prātīgi spilgtā, realistiskā slēvētes raksturā iemiesot daudz padomju tautu labāko slēvēšu tipiskās īpašības un pacelt Portochalu līdz vispārīgumam — «mātes Gruzijas» simbolam.

Poēmas beigu daļa vēsta par Gruzijas uzplaukumu padomju apstākļos. Kolchidas purvu vietā tagad sazaļo druvas, zied rozes tik lielas, ka plaukst tās nesapēti, un apcirķpi vai lūst no graudu smaguma, liksma un priecīga strādā tauta, celdama komunismu.

Jāatzīst, ka poēmas noslēguma daļa mākslinieciski neapmierina. Poēmas sākums, kur dots Portochalas tēls, ir emocionāli ļoti spēcīgs. Bet Padomju Gruzija konkrētā tēlā nav iemiesota. Apdziedot to, dzejnieks brīžiem runā vispāriģiem, deklaratīviem vārdiem, kas lasītāja dziļāku pārdzīvojumu neizsauc.

Poēma «Beršoula» dots spēcīgi noraksturots vienkāršā padomju cilvēka tēls. Tā stāsta par lielisko dziedoni melderī Beršoulu, kas jaunībā ticis ar Staļinu. Leonidze, zīmēdams šī tēla individuālo portretu (Beršoula ir labs sava amata meistrs, izcilis dziesmu sacerētājs, straujš, drosmīgs, apkārtne lemlītijs un cienīts), prātīgi tajā sakopot arī nelielgākās visiem padomju cilvēkiem kopējās morālās īpašības — dziļu padomju patriotismu un mīlestību uz biedru Staļinu. Izcila poēmas nozīme ir tā, ka Leonidze tajā parāda arī Staļina jaunības ainas, atsedz viņa revolucionārās darbības nozīmīgumu. Beršoula atceras, kā vasaras vidū ciemā ieradās jauneklīgs, kas atmaskojis kņazu netaisnību, daudzkārt paglābis ļaudis no pārestībām un iedvesmojis viņus cīnīties pret apspēdējiem.

Ciema ļaudis iemil svešo jauneklī kā savu dēlu. Paša Beršoulas dziesmām spēku dod dzirdēs, ko viņa sirdī jaunībā iedodz bijdīgs Staļins. Neatizmirstamu iespaidu atstāj stāstījums par to, kā triju ciemu iedzīvotāji, apsējuši laukus, pulcējas svēnēt svētkos. To liksmē kā akmeņi sejā lido kņaza vārdi: — «Viss šeit ir mans — zeme un ūdens! Grībi dziedāt — meties uz ceļiem!» Pret Beršoulu pavērsts kinžals, un kā pamiris viņš stāv pretinieka priekšā, kas «briesmīgāks par nāvi». Bet tad aiz muguras atskan jaunā Staļina balss: — «Esi stiprs, Beršoula! Esi ciets kā klints un nedziedi, nepleļauj tiem trakot!» Šie vārdi dod Beršoulam spēku. — «Nav gruziņa cienīgi zemojies jūsu priekšā, kņazi!» skan lepna atbilde.

Ilgus gadus Beršoula glabājis sirdī atmiņas par jauneklī, kas atvēris tam acis uz patiesību un norādījis ceļu, kā to sasniegt. Pēc Lielā Tēvijas kara, stāstot dziesmā par tikšanos ar Staļinu, viņa vārdi ir sirsniņas mīlestības un dziļas cieņas pilni:

Kaujās kaidināts tiki no dzelzs,
Saucies tērauda cilvēks tu droši.
Vēda cīņās tavs taisnības ceļš,
Turp, kur cilvēces laime zēl spoža.

Brīvām tautām par balstu tu dots,
Valsti genijs tavs diženi vada,
Esi celtnieks — vislielākais gods,
Kauju laukos tu armijas vadi.

Lai meitei lai apmirdz mūždien,
Mīlā visi mēs dedzīgi vēlam,
Staigās cilvēce ceļu arvien
To, ko esi tu radījis ceļu.

(Beršoula)

Abas Leonidzes poēmas valdzina lasītāju ne vien ar nozīmīgo idejiski tematisko saturu, bet arī ar māksliniecisko meistarību, spilgtu nacionālo koloritu. Socialistiskās saturā, tās savā formā ir dziļi tautiskas un dod nozīmīgu ieguldījumu padomju literatūrā, liecina par tās nemītoģo plauksmi.

Mirdza Abola

Vissavienības kino- dramaturģu seminars

Kopš 15. aprīļa turpinās Vissavienības kinodramaturģu seminars.

PSRS kinematogrāfijas ministrs I. Boļšakovs, atklājot nodarbības, norādīja, ka seminara rezultātā jāpaplašinās kinoscenaristu rindām. Tā dalībnieki iepazīsies ar kinodramaturģijas pamatjautājumiem, kopējā praktiskā darbā apgūs viens otra pieredzi.

Ievadot lekciju ciklu, PSRS kinematogrāfijas ministra vietnieks N. Semjonovs runāja par temu «Padomju kinematogrāfijas galvenie uzdevumi», uzsverot, ka pareizā kritika partijas presē par teatra dramaturģiju pilnīgi attiecināma arī uz kinodramaturģiju. Kinoscenarijs kā žanrs stāv tuvu arī prozai. Strādājot pie scenarija, prozaiķis kļūst par lielu kompozīcijas meistarību, — atzina P. Pavlenko sarunās par filmu «Berlīnes krišana» un «Zvērests» scenarijiem.

PSRS Kinematogrāfijas ministrijas tematiskais plāns nākošajiem divi gadiem paredz 127 kinoscenariju radīšanu. No tiem 73 risinās laikmetīgas temas, pārējie — vēsturiskas un citas temas. Lai šos uzdevumus sekmīgi atrisinātu, paredzēts izcilākos kinodramaturģus-seminara dalībniekus piesaistīt attiecīgām kinostudijām konkrētu scenariju sarakstīšanai.

A. Papava lekcijā «Literārais scenarijs kā filmas idejiskais un mākslinieciskais pamats» pasvītroja, ka filmas «Capajevs» literārais scenarijs vēl arvien ir labs paraugs tam, kā veidot scenarija kompozīciju, sižetu, rakstus un konfliktus. Par cik literārais kinoscenarijs ir pilnvērtīgs mākslas darbs, tam, tāpat kā pārējiem literatūras žanriem, jāpievērš kritikas uzmanība.

Par temu «Filmas radīšanas process» referēja J. Raizmans, pasvītrojot, ka «specifika» šajā žanrā galvenokārt izpaužas prozas un dramaturģijas īpatnību apvienošana. Teatrī vienā vakarā var parādīt ap 10 ainu zināmā mērā ierobežotā laika un vides raksturojumā. Kinofilmā var parādīt līdz 40 ainu bez telpas un laika ierobežojumiem. Teatrim nav tādas «otras plāna» priekšrocības kā kinofilmā: «otrs plāns», vide, kurā risinās notikumi, lielā mērā iedarbojas uz varoņu tēliem, raksturiem, viņu jūtām, nosaka atsevišķu epizodu vispārējo noskaņojumu. Scenarijā to izsaka prozas pagānieniem.

Rakstnieks A. Leonovs jaunajiem kinodramaturģiem pastāstīja par sava daiļrades darba procesu, stila meklējumiem. Kinoscenarists E. Gabrilovičs analizēja literārā kinoscenarija uzbūvi un norādīja, ka bez sprāga, intriģējoša sižeta grūti radīt pilnvērtīgu scenariju. Viņš norādīja, ka atsevišķos gadījumos ar «otro plānu» scenarija autors var pateikt daudz vairāk nekā ar garlaicīgiem, samākslotiem dialogiem.

A. Stolpers seminara dalībniekus iepazīstināja ar filmas «Stāsts par istu cilvēku» ekranizāciju, bet R. Sneidermane — ar darbu pie kinofilmām bērniem un jaunatnei. Tēlu un notikumu patiesīgums — galvenā prasība bērnu filmas scenarijā. S. Michalkovs atzina, ka, lai rakstītu scenariju, vajadzīgs pamatīgi izstudēt materiālu, sevišķi — par starptautiskām temām. Tā, piemēram, pēc viņa scenarija radītā filma «Viņiem ir dzimtene» zināmā mērā ir dokumentāla filma.

Scenarists un kinorežisors L. Arnštāms dalījās pieredzē par biogrāfisko filmu «Zoja» un «Glinka» scenariju problemām. Studējot nākošās filmas vēsturisko varoņu biogrāfijas, lai nekļūdītos notikumu un tēlu raksturošanā, ir jāiepazīst viņu radošo darbu mantojums, jo tas ir galvenais, kas liecina par izcilā cilvēka personību un zīmīgām laikmeta parādībām.

Pēc teoretiskajām lekcijām un pārrunām ar padomju kinematogrāfijas ministriem seminārā sācies praktiskās nodarbības — gatavo scenariju iztirzāšanu un aizsāko apspriešanu.

Seminars notiek PSRS Kinematogrāfijas ministrijas sanatorijā «Boļševo», kas atrodas 25 km no Maskavas, Kļazmas upes gleznainajos krastos. Šeit radīti visi apstākļi sekmīgam darbam un atpūtai.

Seminārā piedalās 42 kinodramaturģi no visām brālīgajām padomju republikām.

Mārtiņš Zuntners

Latvijas Padomju rakstnieku savienībā

Sinīs dienās dzejas sekcijas sanāksmē Jānis Plaudis referēja par Nikolaja Tichonova dzejoļu cikliem «Otrā Vispasaules miera kongress» un «Divas straumes», kas leguvis Staļina premiju. Referents raksturoja izcilā padomju dzejnieka daiļradi, kura pēdējā laikā veltīta cildenajai miera

kustībai. Dzejnieks spilgti savos darbos parāda PSRS vadošo lomu šai kustībā un to dziļo mīlestību, ar kādu visa pasaule raugās uz socialisma zemi. Nikolaja Tichonova dzejas spēks ir tās mērķtiecība, prasmē lasītājos izraisīt sajūtas un domas, dot asu un skaidru vispārinošu slēdzienu par kon-

krētām parādībām. Analizējot N. Tichonova dzejas augsto meistarību, referents atcīnāja Padomju Latvijas dzejniekus mācīties no viņu daiļrades, veidojot darbus, kuri kļūst par mobilizējošo spēku cīņā par mieru.

Pārrunās piedalījās A. Balodis, K. Krūza, V. Brutāne un A. Skalbe.

FILMA PAR PADOMJU RĪGU

Rīgas mākslas un dokumentālo filmu kinostudija laidusi klajā filmu «Rīga».

Filmas radītāju kolektīvs* parādījis, kā pilsētas vēsturē atspoguļojas visas tautas vēsture. Filmas pamatdoma ir parādīt, kā septiņos pēckara gados izveidoti Padoņju Latvijas galvaspilsēta, kā pārveidojusies tās seja.

Ilgus gadsimtus latviešu tautu nogāca vergu jūgā svešzemju lebručiem, pēc tam to apspieda pašmāju nacionālistiskā buržuāzija, ko balstīja pasaules imperialisms. Bet latviešu tauta ar to nevarēja un negribēja samierināties. Gan pirmajā revolūcijā 1905. gadā, gan Lielā Oktobra vēsturiskajās dienās 1917. gadā, gan 1919. gadā tās labākie dēli un meitas cīnījās visas Krievijas proletariāta kopīgajā ierindā. Rīga bija revolucionāra pilsēta, viens no revolucionārās kustības centriem.

1940. gadā, kad Latvija iestājās padomju republiku lielajā brālīgajā saimē, Rīga kļuva atkal par padomju Rīgu. Bet latviešu tautas brīvo jaunatnes darbu pārtrauca vācu fašistu nodedzīgais iebūvums.

Filmā ietverti Rīgas atbrīvošanas kadri. Te ir gan tie kauju epizodes, gan neaizmirstamie brīži, kad pilsētas iedzīvotāji sagaidīja un sveica savus atbrīvotājus — Padomju Armijas karavīrus, gan pilsētas sagrautie kvartāli, kuros nemanīja ne mazākas dzīvības zīmes.

Pagāja septiņi gadi, un kinooperatori ietvēruši filmas kadros jauno Rīgu, kas pārvērtusies līdz nepazīšanai.

Skatītāju uz ekrāna jau redzēto tukšo, gadu desmitiem buržuāziskajā Latvijā dikā stāvējušo «Provdzīvka» cehu korpusu valda neredzēta darba rosmē. Tie kļuvis par Rīgas elektromašīnu rūpniecības cehiem. Šī rūpnīca izaugusi pēc kara. No visām padomju zemes malām nepārtraukti strauvē uz to plūda visjaunākās mašīnas un ierīces. Mēs redzam lielus darbagaldus, ko darinājušas maskavieši, jeņingradieši, tūlīšie raskas.

Kopā ar uzņēmumiem aug un izmainās to ļaudis. Viens no viņiem ir veidots virpotājs Mārtiņš Cakste. Par to mēdzojo dzīvi neapgrāzāmu fiteibu dod reāldarbnieka reģistrācijas kartiņa Nr. 28143. Tagad Mārtiņš Cakste ir viens no visgodājamākajiem Padomju Latvijas pilsoņiem. Viņš izpildījis 14 gada normas Padomju valdība apbalvojuši viņu ar Lēņina ordeni.

* Scenarija autori V. Kāpiņš un Fr. Rokpelnis, režisori A. Jevskovs un L. Kristi, operatori V. Maiss un A. Gribermanis, muzikālās apdares autors P. Smilga.

Filma stāsta arī par citu Rīgas strādnieku vecās gvardes pārstāvju likteņiem. Lūk, Mikelis Vanags, Juris Bērziņš, Georgs Dombrovskis, kas bija 1905. gada revolucionāro notikumu dalībnieki. Tie bija viņi un viņu cīņas biedri, par kuriem toreiz Lēņins rakstīja:

«Sveiciens Rīgas revolucionārā pulka varoņiem!»

Tagad viņi strādā Rīgas Vagonu rūpnīcā. Komfortablos vagonus, kuru darināšanā piedalījušās arī viņu rokas, var ieraudzīt uz visiem padomju zemes elektrificētajiem dzelzceļiem.

Filmā atspoguļoti latviešu tautas ciešie sakari ar visu pārējo brālīgo padomju republiku tautām. Rīgas uzņemumos izpilda komunisma dzelzceļu pasūtījumus. Nosūtīšanai gatavi Rīgas mašīnbūvē rūpnīcā darinātie peldošie tverējceltni Kuibiševas un Staļingradas HES celtniekam. Turbinu rūpnīcas cehos samontēti Kuibiševas hidroelektrostacijas turbīnas modeļi.

Daiļa, krāšņa ir padomju Rīga. Bet Rīgas ielām piemīt ne tikai ārējs skaistums. Pilsēta dzīvo pilnvērtīgu radošā darba, jaunatnes dzīvi.

No Maskavas atgriežas Vispasaules jaunatnes festivāla Berlīnē dalībniece Latvijas Valsts konservatorijas studente Dzidra Jansone.

Latvijas Komunistiskās (bolševiku) partijas Centralajā Komitejā ierodas ar ziņojumu bijušais Padomju Armijas virsnieks Padomju Savienības Varonis Jānis Krūmiņš. Pašlaik viņš ir partijas organizācijas vadītājs vienā no republikas rajoniem — partijas Dobeles rajona komitejas sekretārs.

Republikāniskajā miera priekšējā konferencē, kas notiek Akademiskā dramatisks teātra telpās, pulcējas republikas darbaļaudžu pārstāvji no rūpniecības, kolchoziem, sabiedriski darbinieki, mākslinieki.

Filmā plaši parādīta arī latviešu tautas māksla. Skatītāji klausās Staļina premijas laureata, republikas Nopelniem bagātā mākslinieka Artura Frinberga priekšnesumu, redz Akademiskā dramatisks teātra aktieru tēlojumus, iepazīst ar labākajiem rakstniekiem, ar gleznotāju un tēlnieku izcilākajiem pārstāvjiem un viņu darbiem.

Filmas noslēgumā redzam brīnišķīgu rudens ainavu Rīgā. Šajos kadros filmas operatori V. Maiss un A. Gribermanis parādījuši lielu meistarišu krāsu apgušanu.

Filma «Rīga» ir krietns Rīgas mākslas un dokumentālo filmu kinostudijas sasniegums radošajā darbā.

Z. Jevzoviča

„Mirusās dvēseles“

Inscenējums Dailes teātrī

Vēl nesen itin bieži bija jārunā par nopietnām neveiksmēm Dailes teātra darbā. Iša laikā stāvoklis radikāli mainījies, un Dailes teātris atkal sniedz spožas, idejiski un mākslinieciski augstvērtīgas izrādes.

Mums šķiet, ka teātra iepriecinoši straujai izaugsmei ir šādi cēloņi: pirmkārt, nopietnāk tiek domāts par repertuāra kvalitāti un, otrkārt, radikāli pārvērtēti ieskatī estētiskajos un, ja tā var teikt, tehnoloģiskajos jau tājamos, uzsāka cīņa pret visāda veida teatralitāti, formalismu, ko agrāk Dailes teātris uzskatīja par savu īpatnību. Teātra kolektīva neatlaidīgais darbs K. S. Staļinslavskā radošā manojuma, viņa dalībrades metodes apgušana ievērojami cēlās inscenējumu kvalitāti, māksliniecisko kultūru, aktieru un režisūras meistarību. Dailes teātra nopietnību repertuāra izraudzīšanā un prasmi sagatavot patiesi realistiskus inscenējumus apliecina arī «Mirusās dvēseles» izrāde.

Nikolaja Vasiļjeviča Gogoļa satīrisks tēlu nozīme sniedz tālu pāri feodālā dzimnieciskās iekārtas atmas kojuma ietvariem. «Mirusās dvēseles» galvenais varonis Čičikovs, ko pareizi un pietiekami izteiksmīgi notēlojis aktieris Hermanis Vazdiķis, ir ierāvējs veiklīnīks, kuram savas mantrasības tiek-smju apmierināšana ir vienīgais dzīves mērķis un uzdevums. Čičikova avānturu vispirms raksturo vēlēšanās, lai plosītos slimības, epidēmijas, lai būtu neraža, nabadzība, bēdas. Viņš ir dziļi ieinteresēts, lai cilvēki būtu nelaimīgi, lai netrūktu mirušo dvēseļu. Čičikovs ir to laupītāju armiju priekštecis, kas šodien grauj Krievijas pilsētas, iznīcina sējumu, izplata mēri un kolelu, izgudro arvien jaunus masveidīgas iznīcināšanas līdzekļus.

Vienotu mākslas darbu, ja tas ir patiešām māksliniecisks, nav iespējams anatomizēt, dalīt sastāvdaļās. Tas jāņem vērā arī, runājot par «Mirusās dvēseļu» inscenējumu. Mēs nekādi nevaram pateikt, ka, lūk, to ir panācis aktieris, bet kaut ko citu — režisors. Vislielākais sasniegums «Mirusās dvēseļu» uzvedumā ir tieši tas, ka nav redzama «teātra laboratorijas» nav jūtama robeža starp meistarišu un dzi-vi. V. I. Nemiroviča Dančenko doma, ka «režisors jānolūst aktierī», šai izrādē pierādījusies ļoti pilnīgi. Var, protams, runāt par atsevišķiem trūkumiem, paviršībām, neprecizitātēm utt., bet tā vairs nebūs runa par būtisko, galveno. Teātra sekmju būtība meklējama ansambļi, izrādes komponentu vienībā, dzīves atspoguļojuma patiesi-

gumā. Tāpēc par «Mirusās dvēseļu» inscenējumu jārunā kā par nopietnu radošu uzvaru. Aktieri un režisori (PSRS Tautas mākslinieks, Staļina premijas laureats E. Smilģis un LPSR Tautas māksliniece F. Ertne) ir strādājuši pareizi un iecerēto mērķi sasnieguši.

Visi aktieri (bez izņēmuma) šai izrādē tiecas pēc dzīves patiesības. Viņi dziļi sapratuši, ka dzīves patiesība teātrī ir vienīgais izteiksmes līdzeklis, mākslinieciskuma kritērijs.

Par «Mirusās dvēseļu» inscenējumu var pat teikt, ka Dailes teātra dzīvē tā ir ļoti nozīmīga uzvara. Kolektīvs, kurš agrāk bija stāvējis sadomātas, mākslotas teatralitātes pozīcijās, ar to var pamatotī lepoties.

Aktiera un teātra uzdevums, visas Staļinslavskā mācības jēga ir «radīt cilvēka gara dzīvi». Šai virzienā talantīgais kolektīvs paveicis ļoti daudz. Mēs redzam šo «cilvēka gara dzīvi», tā mūs aizrauj, mēs aktīvi līdzdarbojamies tajā.

Bet ne vienmēr pareizi izveidoto tēlu dzīve organiski sakļaujas ar aktiera dzīvi. Dažkārt aktieri nevis darbojas, bet tēlo, rīkojas uz skatuves nevis partnera, bet skatītāja dēļ. To vienā otrā vietā jūtam Alberta Mikelsona Sobakeviča un Kārļa Pabriņa Maņilova. Šis trūkums sevišķi asi sajūstams tādēļ, ka tepat līdzās ir tādi spoži sasniegumi kā Artura Dimitera Nozdreva, Arveda Michelsona gubernators, Emilija Bērziņa Koroboka un daudzi citi, kur tēla dzīve kļuvusi aktierim tik organiska, ka starp tēlu un aktieri nav nekādas distances. Tas ir lieliski Aktieris (piemēram, Arturs Dimīters) darbojas savā personīgajā vārdā, kā saka, uz savu atbildību. Mums šķiet, ka šādā tēlojumā nav nekā fikšeta, ierasta, režisora nosacīta. Rodas iespēds, ka aktieris katrā izrādē tēlo savādāk, un katrā nejaušība, ko izsauc partnera rīcība, jebkura jauna mizanscēna, intonācija nevis traucē, bet palīdz, jo aktieris gluži kā dzīvā klausās un redz savu partneri. Uz skatuves ir nevis Nozdreva atēlojums, bet par Nozdrevu kļūvis Dimīters, bet par Nozdrevu tēlošanas līdzekļi (mizanscēnas, intonācijas), bet darbība. Par tīru sasniegumu priecājamies no visas sirds.

Spoži izveidoti masu skati. 2. ainā vēl var runāt par lielu mimisko spēli. Personas, kurām autors teksta nav devis, te mazliet pārspīlē savā žesta un sejas izteiksmes nozīmi. Toties pusdienā aina ir priekšzīmīga. Ap galdu, kas sniedz pāri visai skatnīvei, valda

ista viesību atmosfera. Kaut arī puse personu sēž ar muguru pret skatītājiem un teksta te ir pavisam maz, mēs jūtam katra cilvēka noskaņojumu, tieksmes, ierāšas, attiecības. Skats, kas sākas ar Nozdreva ierašanos, attīstās patiešām lieliski. Neraugoties uz to, ka Nozdreva saceltais skandāls aizsniedz gandrīz vai huliganisku pakāpi, šis skats ir ļoti patiesīgs un apbrīnojami izteiksmīgs.

Girts Vilka radītais dekoratīvais ietēris atbilst dzīves patiesībai un Gogoļa ģenialā sacerējuma raksturojuma asumam. Tas lielā mērā cēl inscenējuma kvalitāti, pastiprina tā idejisko skanējumu. Sevišķi izdevusies balles aina, Nozdreva istaba, Plūškina istaba un pusdienu aina. Vajāka ir aina pie Sobakeviča. Kubu un balķu sablīvējumam nav sakara ar laikmetu, un tas dezorientē skatītāju. No dekoratīvā viedokļa nepieņemama ir aina pie Maņilova. Te dekorators nostāties aplamās, teatralās pozīcijās. Dekorācijas ir butaforiskas, formalistiskas, neatbilst izrādes realistiskajam stilam. Nepatiku rada arī tas, ka visas aļavas, viss, ko redzam aiz loga, aiz durvīm, darināts un izgaismots nevēlīgi. Jāpiebilst arī, ka troksņi aiz kulīsem nekur nav patiesīgi un netiek izmantoti kā varens līdzeklis darbības lauka paplašināšanai. Nedrīkst aizmirst, ka aiz logiem, aiz kulīsem jāredz un jāskatās lielā Krievijā. Esam pārliecināti, ka šiem trūkumiem ir gadījuma raksturs. Visumā izrāde, kā jau teicām, jāvērtē par Dailes teātra talantīgā kolektīva lielu radošu uzvaru.

Sis inscenējums uzskatāmi rāda, ka pret cilvēces padibenēm vērstais Gogoļa izsmiekis saglabājis savu spēku līdz pat mūsu dienām. Gogoļa satīra iznīcināšanai atmāsko ne tikai cariskās Čičikovus, kas visās pasaules malās uzpūrk dzīvās dvēseles, lai pārvestu tās par mirušajām.

Izmieklā, kas šausta Čičikovu afeismu, maņilovu «labirdību», sobakeviču mežonību un nozdreva ņekauību, tēverts varens, neizsīkstošs optimisms, dziļa ticība, ka nav tādu grūtibu, tāda launuma, ko nespētu pārvarēt diēnā krievu tauta.

Nāids pret jaunumu, pret dažnēdādiem izdzimēņiem, kas tik spilgti jūtams šai inscenējumā, stiprina padomju cilvēku centienus nosargāt mieru, aktivizē mūsu cīņu pret kara kurnājiem, iedvesmo mūs darbam cilvēces laimes, komunisma vārdā.

N. Barabanovs
G. Revo

Jauzlabo topošo žurnālistu audzināšana

Svarīgs un atbildīgs ir padomju žurnālista darbs. Dienā dienā viņam jābūda daudzveidīgā padomju dzīve, komunisma celtnieku sasniegumi, izaugsme. Padomju preses darbiniekam vajadzīgas dziļas zināšanas, laba amata prasme, spēja saskatīt dzīvē jauno, izvēlēties no neskaitāmiem faktiem un notikumiem pašu galveno, attiecīgajos momentos vissvarīgāko, lai mobilizētu lasītāju masas konkrētu uzdevumu veikšanai.

Dažkārt dzird sakām — par žurnālistu nekādā skolā izmācīties nevar, vajadzīgs tikai talants un prakse. Šāds aplams spriedums uz visnoteiktāko jānoraida, — arī žurnālistu darbā praktiskums panākumus nevar gūt bez teoretiskām zināšanām.

Mūsu republikā jaunus žurnālistu kadrus audzina Republikāniskā divgadīgā partijas skola un Latvijas Valsts universitātes filoloģijas fakultātes žurnālistikas nodaļa. Pēdējā jau devusi trīs izlaidumus. Pašreiz nodaļas latviešu un krievu plūsmās mācās ap 100 studentu. Daži no tiem, savienojot darbu ar sekmīgām mācībām, jau strādā laikrakstu, LVI un Radiokomitejas redakcijās. Vairāki studenti (P. Vilcāns, K. Broks, A. Zarīna, B. Jermaks, J. Peļss, A. Bērziņš, J. Ruskulis, V. Opalāis u. c.) parādījuši atzīstamu veiksmi žurnālistikā: viņi paši meklējuši un atraduši ceļu uz redakcijām, sadarbojušies ar tām, publicējuši dienas presē savus rakstus vai korespondences. Tomēr vēl ir tādi vecāki kurss studenti, kas ne tikai republikas presē, bet arī universitātes laikrakstā «Padomju Students» un sienas avīzē «Zinātnes un māksla» kaut cik nozīmīgas rindas. Tas pa lielāki daļai izskaidrojams ar to, ka valdums neaktīvo studentu jūtas savam darbam nesagatavoti.

Par šiem jautājumiem pēdējā laikā atskanējuši signāli fakultātes sienas presē, universitātes laikrakstā, studentu ražošanas apspriedēs.

Trūkumus topošo žurnālistu sagatavošana vispilnīgāk atklāja 4. kursa studentu prakse pagājušajā un arī šajā mācību gadā. Piemēram, pērnajā rudenī vairāki krievu plūsmas studenti devās uz Rēzeknes, Daugavpils, Malas, Dagdas un Grivas rajonu laikrakstiem, vien mēnesi ilgā ražošanas praksē. No turienes viņi atveda maz iepriecinošas atsauksmes. Darbā izrādījās, ka žurnālistiem praktiskiem pilnīgi sveši tādi jēdzieni, ar kuriem kolchozos un rajonu laikrakstu redakcijās jāsadurās ik dienas. Visai spilgti atklājās viņu ļoti vājās zināšanas modernās lauksaimniecības svarīgākajos jautājumos. Kad pirms pāris nedēļām Rīgas rajona laikrakstā «Darba Balss» esošajiem praktiskajiem uzdeva sagatavot rakstus par Poljanska metodi, par akadēmiku Viljama zāllauku sistēmu — tie izbrīnā leplēta acis. Tās bija pirmo reizi dzirdētas lietās! Arī J. Peļss, kas praktizējās laikrakstā «Cīņa» lauksaimniecības daļā, par aktualiem lauksaimniecības specifiskiem jautājumiem pirmo reizi uzzināja tikai no avīzes darbiniekiem.

Labāk negāja arī tiem studentiem, kam vajadzēja doties uz fabrikām un rūpnīcām. Pēdējā mirkli viņi attapās, ka nekā nopietna uzrakstīt nespēj, jo nebija laikus padomājuši par savu nākamā raksta uzdevumu un mērķi. Vairāki studenti neprata uzrakstīt par socialistisko sacensību, par rūpnīcas un ceha komjaunatnes pirmorganizāciju darbu. Acīm redzot par šiem jautājumiem lekcijās nekad nav runāts.

Dažos gadījumos kļūmīgi vēlcas ar materiālu vākšanu. Praktiskāntēm I. Salmā, D. Sumacheri u. c. bija

atkārtoti jāatgriežas rūpnīcās un organizācijās, lai dabūtu izstrādātos papildmateriālus, par ko viņas pirmajā gājienā nobija interesējušās. Bieži vien izrādījās, ka nav uzzināti paši svarīgākie fakti, nav iztaujāti cilvēki, no kuriem vajadzēja iegūt nepieciešamos materiālus. Tādējādi, sākot praktisku darbu laikrakstos, studenti izrādījās gandrīz vai pavisam nesagatavoti.

Kāpēc tas tā?

Uz to atbildi dod katedras mācību darba organizācijas apskats.

Sabiedriski politiskos priekšmetus: marksismu-lenīnismu, politekonomiju, dialektisko un vēsturisko materialismu, filozofijas vēsturi, padomju tiesību pamatus un starptautisko tiesību vēsturi, kā arī krievu, latviešu un aizrobežu literatūras vēstures māca pietiekami plaši un dziļi. Taču mācību pašreizējos plānos ir vēl arī pilnīgi lieki, žurnālistu teoretiskajai izglītībai un praktiskajam darbam nevajadzīgi priekšmeti, ko pēit ir galvenokārt valodniecības katedras uzdevums. Speciālās zināšanas žurnālistikā sniedz šādi kursi: Preses teorija un prakse, Avīzes tehnika un apdare, Bolševistiskās preses vēsture un Krievu žurnālistikas vēsture. Vispārīgākais — 3 gadu kurss vēltīts preses teorijai un praksei. Taču šajās lekcijās un semināros (lektori A. Ledskalnīns un E. Sokols) studenti neiegūst ne tuvu to, ko tiem vajadzētu dzirdēt. Šajā kursā, runājot par žurnālistikas žanriem, netiek apskatīti jaunākie padomju preses materiāli, netiek iztirzāti labākie apraksti, feletonu un tēlojumu paraugi, nepiegrīzē vēribu republikas centralajiem un rajonu izdevumiem. Studentiem neliel vingrināties informāciju, aprakstu, grāmatu apskatu, feletonu rakstīšanā, kolektīvi neapsprīd tos studentu darbus, kas publicēti presē. Ir gadījumi, kad doc. E. Sokols lasa lekcijas bez iepriekš sagatavota, stingri pārdomāta plāna un tādēļ novirzās tālu projām no galvenās

temas. Preses teorijas un prakses lektori vēl arvien ir pārāk liberāli prasības pret studentiem, it sevišķi praktisko darbu sagatavošanā.

Pēc fakultātes beigšanas jaunajiem žurnālistiem nereti jāstrādā rajonu laikrakstos par atbildīgajiem sekretāriem vai attiecīgu nodaļu vadītājiem. Avīzes tehnikas un apdares kursā (lasa S. Banks) atstāta novārtā rajona laikrakstu darba plānošana un rajona dzīves tematikas īpatnības. Vēl šodien avīzes tehnikas un apdares jautājumus nākas apgūt tikai teoretiski, jo studentu rīcībā nav viselementārāko uzskates līdzekļu. So trūkumu studenti izjūt sevišķi asi. Arī krievu žurnālistikas vēstures kurss (lekt. A. Jurāns) prasa zināmus uzlabojumus.

Lai žurnālistikas nodaļu bēgtu vispusīgi un savai specialitātei pienācīgi sagatavoti padomju preses darbinieki, tad, vispirms, jāpārskatī mācību plāns, teoretiskie priekšmeti jāpamato ar konkrētu dzīves materiālu, jāsaņķo ar praktiskajiem socialistiskās celtniecības jautājumiem. Šajā virzienā jāorganizē konsultācijas ar rūpniecības un lauksaimniecības specialistiem, jāirko studentu ekskursijas uz republikas labākajiem kolchoziem, rūpnīcām, lai jau studiju laikā nākošie žurnālisti iepazītos ar dzīves īstenību. Tāpat studentiem jābūt skaidrībā par lauksaimniecības, agrobioloģijas un rūpniecības ekonomikas pamatjautājumiem.

Ļoti daudz runāts par pieredzes bagātu laikrakstu darbinieku uzacīnāšanu piedalīties žurnālistikas nodaļas darbā, bet praktisku rezultātu nav.

Pēdējais laiks pie Studentu zinātniskās biedrības noorganizēt žurnālistikas pulciņu vai arī žurnālistikas nodaļas studentus iesaistīt literatūras nodaļas darbā. Būtu ļoti nodibināt sakarus ar rajonu laikrakstiem, sūtīt tiem korespondences, kā arī studentu sagatavotos preses apskatus, kuri līdz šim paliek katedrā.

Vēl dažī vārdi par studentu praksi, kurā jākonstatē arī zināmā redakcijā nevērtība pret praktiskajiem. Tā pēdējā praksē «Padomju Jaunatne», «Darba Balss», Radiokomiteja un LTA redakcijas ar praktiskajiem strādāja tāpat kā ar parastajiem ārstata autoriem. Tikai vienā gadījumā students devās līdz pieredzējušam darbiniekam komandējumā (laikr. «Cīņa») un vienā — uz rūpnīcu vākt materiālus («Padomju Jaunatne»). Pēc prakses pabeigšanas nenotika praktiskanti ražošanas apspriedes, pieredzes, sasniegumu un trūkumu iztirzāšana. Visā prakses laikā katedras pārstāve b. Luripa tikai vienu reizi bija ieradusies redakcijā. Tā studentu prakses jautājumus iedzīlīnāties nav iespējams. Nenormāls stāvoklis pašreiz ir ar 2. kursa studentiem, kas atrodas praksē LVU laikrakstā «Padomju Students». Viņu praksi nevienam nekontrolē un nevada, tā atstāta pašplūsmē un pozitīvus rezultātus nedod.

Dažas 5. kursa studentes krievu valodu joprojām pārvalda tik vāji, ka lekcijās jāmeklē tulks. Jau pirmajos kursos bija redzama šo studentu pasivitāte krievu valodas apgušanā, bet katedra uz to nereaģēja, nevēroja kritikas signālus, kas parādījās sienas presē. Val tad šim studentēm un katedras vadībai nav skaidrs, ka bez krievu valodas zināšanām padomju žurnālista darbs nav nemaz iedomājams.

Šie fakti liecina, ka LVU žurnālistikas katedrai un filoloģijas fakultātes dekanatam vairāk jā rūpējas par topošo žurnālistu sagatavošanu, jāpārskatī mācību plāni, jāsadarbojas ar redakcijām, jāņem vērā jauno žurnālistu nākošā darba raksturs un specifika. Tikai tad republikas preses izdevumi ik gadus saņems jaunus vispusīgi sagatavotus žurnālistus.

Pēteris Zelle,
LVU žurnālistikas nodaļas
5. kursa students

Pēdējās dienās Rīgas teātri sagatavojuši trīs jaunus inscenējumus. 1. attēlā: skats no Dm. Sčeglova lugas «Bēgšana», ko iestudējis Jaunatnes teātris. Uzņēmumā: I. Fedivs (Vinokurovs), T. Cistjakova (Varvara), R. Dambrāns (Saša). Akademiskais dramas teātris inscenējis Tiro de Molinas komediju «Dons Hils Zālbiksis». 2. attēlā: V. Line (Inese) un O. Krūmiņa (Huana). Krievu dramas teātris inscenējis M. Gorkija lugu «Vasarnieki». 3. attēlā: L. Krestovņikova (Varvara) un J. Jurovskis (Sajļinovs).

Reakcionārais un progresīvais amerikāņu glezniecībā

O. FEOFANOVS

Kādreiz amerikāņu laikraksts «New-York Post» publicēja šādu paziņojumu: «Mūsdienu glezniecības vispārsteidzošākā kolekcija pieder profesoram psihiatram Edgaram Foltinam Pitsburgā. Kaut gan visi mākslinieki, kas pārstāvēti Foltina kolekcijā, ir gara slimnieki, kuri ievietoti ārstēšanai dažādos institutos, pat pašam profesoram tikai ar pūlēm izdodas konstatēt atšķirību starp prātā jukošo gleznām un «normālo» mākslinieku gleznām. Dažu garā slimo darbus pilnīgi var pielīdzināt mākslas darbiem, kas leguvisi augstu atzinību.»

Šī atzinība daļēji liecina par buržuāziskās tēlotājas mākslas ārkārtīgi dziļo pagrimumu un degradāciju Amerikas Savienotajās Valstīs. Dažādi sarežģīti, grūti saprotami «ismi», kādos nosaukta mūsdienu amerikāņu mākslas formalistisko skolu lielākā daļa, kalpo cilvēku ideoloģiskās samaitāšanas mērķiem, viņu novirzīšanai no sociālās dzīves svarīgākajiem jautājumiem. Nav nekāds brīnums, ka šodienas Amerikas valdošās aprindās visvisādi atbalsta formalistisko, modernistisko, tā saucamo «abstrakto» glezniecību.

Amerikāņu reakcionārā avīze «Christian Science Monitor», kas sekmīgi apvieno savas lappuses reliģiozus sprediķus ar neapvaldītu iejaukšanos pasaulīgās lietās, neslēptā jaunā priekā pērnā gada decembrī paziņoja, ka tie amerikāņu mākslinieki, kas «pieķērušies realismam», esot «mazākumā» un viņu darbus savāc nelielās galerijās... Abstrakcija, — raksta avīze, — lūk, radošo mākslinieku galvenais mērķis Savienotajās Valstīs... Mākslinieki dod savas mistiskās konceptuālās augļus, savu izpratni abstraktās formās».

Raksturīgi, ka pēdējā laikā anti-mākslinieciskos abstraktistu «darbus» sācis slāvēt žurnāls «Fortune», kas domāts amerikāņu veikalnieku aprindām. Pagājušā gada oktobrī šis žurnāls izdāļoja savas lappuses ar daudz «abstrakciju» lubnieciskām reprodukcijām. To vidū goda vieta bija ierādīta «freskām, kurās attēloti chaotiskā nekārtībā izmēti zirgu ķermeņi, saļiekas bultas, kā arī kaut kādas fantastiskas būtnes ar ragiem un astēm. Šai «glezniecībai» bija pievienoti plaši komentāri, kuros pilnīgi nepārprotami teikts, ka to «finansē un stimulē» kompanija «Standard Oil of New-Jersey», kuru kontrolē Rokfellers.

Nevienam nav noslēpums, ka amerikāņu mākslas biznesmenī ar bagātīgu ziedojuumu palīdzību cenšas panākt formalistisko virzienu kundzību glezniecībā. Bet pat šis kapitalistiskajā pasaulē tik spēcīgais faktors nedod gaidītos rezultātus. Mākslinieku formalistu nikulgie darbi, neraugoties uz monopolistu bagātīgajām zēlāstības dāvanām un «vispēcīgo» buržuāzisko reklāmu, nav populāri.

Amerikāņu progresīvā preše aizvien biežāk atzīmē, ka Amerikas Savienotajās Valstīs ar katru gadu aug un pieņemas spēkā progresīvā realistiskā māksla. Amerikāņu diplomātiem propagandas sulaiņiem neizdodas piespiest artekties no realisma tādas lielas ASV progresīvos māksliniekus kā Carlzu Uaitu, Robertu Gutmiju, Filipu Evergudu. Šie mākslinieki nesen noorganizēja Ņujorkā savu darbu izstādi, kurā rada atspoguļojumu ameri-

kapu glezniecības visprogresīvākās tendences.

Lielu popularitāti ASV darbaļaužu vidū ieguvusi jaunā nēģeru mākslinieka Carlza Uaita jaunrade, it īpaši viņa glezna «Nēģeru meitene, kas domā par savu nākotni». Gleznā attēlota nēģeru jaunava, kuras apgarotais skaistens pauž gaišu ticību laimīgai nākotnei, ticību tam, ka pienāks laiks, kad Amerikā nebūs valrs nedz Linča tiesas, nedz nāves sodu viņas tautas brālīem...

Amerikāņu progresīvo mākslinieku jaunrade nav atdalāma no cīņas par mieru. Pagājušā gada vasarā Oklendā pilsētā notika Kalifornijas progresīvo mākslinieku darbu izstāde. Šajā izstādē viņi parādīja gleznas, kuru temats bija cīņa par mieru, cīņa par pilsoņu tiesībām.

Tur bija pārstāvēti visdažādākie žanri un veidi: Edisas Smītes gleznas, Emmijas Lu Pakardes griezumli linolejā, Martina Snīpera satiriskie zīmējumi, Tēla Bordenas zīmējumi guašā, Verna Valmena grafikās. Izstādē bija eksponēti interesanti Džeinas Helperes darbs «Un viņi pārkaļ savus zobenus par lemešiem», kas spilgti un pārliecinoši pauž visu vienkāršo ļaužu solidaritāti jautājumā par mieru. Amerikāņu tautas cīņa par savām pilsoņu tiesībām parādīta tādu mākslinieku kā Franka Rova, Eleonoras Kotes, Mariāna Kronfelda gleznās.

Bet ne jau visi Amerikas progresīvie mākslinieki atsavinājušies no formalisma. Ļoti svarīgus tematus, kas saņemti amerikāņu tautu, dažkārt iežņaudz formalistiskās metodes samākslotajos un kropļajos letvaros. Taču daudzli tēlotājas mākslas darbinieki aizvien noteiktāk novēršas no formalisma un meklē ceļus, kurus ejot, viņu jaunrade kļūtu tautai tuva un saprotama. Pazīstamais progresīvais mākslinieks Edvards Baibermens nesen vēltija šai problemai savu referātu Losandželosā, «Tautas mākslas vakarā». Savā runā Baibermens pateica, ka mākslinieku kustība par mākslas tuvināšanu tautai pagaidām vēl ir vāja, bet tā tomēr pastāv un nemitīgi attīstās. Uz seksualitāti un varmācību, uz bezgaumību un patoloģiju, norādīja viņš, mākslinieki bieži vien atbild ar to, ka metas pretējā galējībā un meklē izeju eskapismā, bēgšanā no realās īstenības, gribā būt saprotamam tikai tiem nedaudzajiem, kas pulcējas ap pašu mākslinieku. Un tomēr, uzsvēra Baibermens, pastiprinās mākslinieku centieni atrast skatītājus tautas vidū. «Radīt tautas mākslu Amerikas Savienotajās Valstīs nav vienkārša lieta, mums daudz kas jāpārvar. Taču daudz mākslinieki meklē jaunus ceļus».

Par to, ka mākslai nepieciešami visciešākie sakari ar tautu, runāja arī nēģeru tēlnieks Marions Perkinss. Viņš pateica: «Mana nākotne, tāpat kā visu progresīvo kultūras darbinieku nākotne ir saistīta ar tautu, ar darbaļaudīm. Mums jāorientējas uz strādnieku kustību, lai nodrošinātu ceļus un līdzekļus mūsu turpmākajam darbam. Mūsu mērķis ir kalpot tautai, un tauta atradīs līdzekļus, lai atbalstītu mūs».

Tieši šim mērķim pakļauta Mariāna Perkinss jaunrade. Viņš rada darbus par tautas masām ļoti aktuāliem tematiem. Viņa pēdējais darbs — skulpturāla grupa, kas attēlo atombumbas upurus Hirošimā.

Kopā ar profesionālajiem gleznotājiem un tēlniekiem cīņa par progresīvu realistisku mākslu piedalās arī mākslinieki amatieri no strādnieku vidus. Pēdējos gados Amerikas Savienotajās Valstīs notikušas daudzas izstādes, kurās bija pārstāvēta strādnieku mākslinieku jaunrade.

Visizcilākā bija strādnieku mākslinieku darbu izstāde, ko atklāja pērnā gada rudenī Ņujorkas vislielākās arodorganizācijas festivalā. Izstādē, kurā savus darbus bija eksponējuši vairāk nekā simts arod biedrības biedri, žūrija ietilpa tādi pazīstami amerikāņu mākslinieki kā Roberts Gutmijss, Josijs Kuniošs, Bens Sanss, Filips Everguds, Mozess Sojers un Džekobs Lourenss.

Liela daļa no izstādē parādītajām gleznām stāstīja par strādnieku dzīvi un cīņu. Dziļi iespaidu uz apmeklētājiem atstāja glezna, kurā attēlots, kā apbedīja Irvingu Pikovertu, drosmīgo strādnieku šķiras cīnītāju, ko noslepka katoļu arod biedrību demonstrācijas laikā.

Daudzi darbi bija veltīti dažādu tautību strādnieku draudzības tematiem. Piemēram, vienā no gleznām varēja redzēt divus strādniekus — nēģeri un balto, kas cīnījās viens otru ar savām brokastīm. Vairākas gleznas attēlota strādnieku vienotība viņu cīņā par savām tiesībām. «Streiks uzvarēja» — tā saucās glezna, kas rāda, kā strādnieki apsveic cits cits ar uzvaru.

Divu citu darbu temats ir saimnieku savērēstība pret strādniekiem un strādnieku gatavošanās izrādīt pretestību uzņēmējiem. Traģiska spēka un dusmu pilna ir glezna «Korejas dabas ainava», kas apsūdz amerikāņu imperialistus.

Protests pret Amerikas Savienotajās Valstīs valdošajiem dzīves apstākļiem caurstrāvo gleznas, skulptūras un grafikas, kas vēltas bezdarba problemai. Tādi darbi kā «Meklējot darbu», «Gaidot pieņemšanu darbā» un daudzi citi pārliecinoši stāsta par kapitalisma apstākļos valdošajiem vilku likumiem, par darbaļaužu traģisko stāvokli Amerikas Savienotajās Valstīs.

Amerikāņu mākslinieku autodidaktu vidū, kas nākuši no strādnieku šķiras, ir daudz talantīgu glezniecības meistaru. Tāds ir Ralfs Fasanela. Visu savu jaunrādī Fasanela vēlti strādnieku šķiras cīņai par mieru un demokrātiju, par tiesībām brīvi dzīvot un strādāt. Šā gada janvārī un februārī Ņujorkā notika viņa darbu izstāde, kurā bija eksponēti vairāk nekā divdesmit gleznu.

Fasanela gleznu temati pēmti tieši no strādnieku dzīves. Tādas gleznas kā «Streika komiteja», «Streiks», «Maļa svētki», «Tautas kandidāts» un daudzas citas stāsta par to, kā Amerikas darbaļaudis cīnās par labāku nākotni, par mieru, par nēģeru un balto brālību.

Amerikāņu glezniecībā aizvien pieņemas spēkā realistiskās, patiešām tautiskas mākslas asni. Un nav šaubu, ka ar laiku šie asni sazaļos kuplā jo kuplā zemenī.

(No laikraksta «Sovetskoje Iskustvo»)

Literāta piezīmes

RUNGAS VIETA

«Neviens kārtīgs veikalnieks neuzņemties neitralizēt krievu pūliņus. Ja viņam maksās par to mazāk nekā 5 miljardus dolaru. Vai jūs pazīstat kādu, kas būtu ar mieru par mazāku sumu stāstīt simtiem miljoniem cilvēku par amerikāņu dzīves veldu tik neatlaidīgi un sekmīgi, kā komunisti propagandē savas idejas? Vai var atrast cilvēku, kas par mazāku sumu būtu ar mieru ik dienas sniegt miljoniem eiropiešu, kas ir komunisti vai komunisma piekritēji, tik autoritatīvas ziņas, kādas spētu neitralizēt 5 līdz 10 miljonu partijas darbinieku misionariskās pūles un pārvarēt daudzu komunistisko avīžu iespaidu?»

Kas to raksta? — Tā rakstīja amerikāņu žurnāls «Readers Digest», kura tirāža sasniedz 4 miljonus eksemplāru. Kam tas adresēts? Amerikāņu miljardieriem.

Business paliek business. Pakalpojums prasa atlīdzinājumu. Dzeltēnā preše ar kara histerijas celšanu palīdz Volstritam ik gadus saraust četrdesmit, piecdesmit miljardu peļu. Lai tad arī — spriež «Readers Digest» — kara kurinātāji maksā savu tiesu spalvas gangsteriem. Šis attiecības vislabāk raksturo šodienas ASV un citu buržuāzisko valstu preses patieso stāvokli. Tā ir caur un cauri prostituēta buržuāzijas kalpone, kura alkst noplēt saviem klientiem lieku dolaru.

Nevarētu teikt, ka tā dzīvotu gluži badā. Trīs miljardus gadā amerikāņu laikraksti saņem par sludinājumiem. Kas sludinājas pirmajās lappusēs, tam tiekšana pēdējās — politiskās informācijas lapās. Daudzi laikraksti cieši saistīti ar lielajiem monopoliem un iegūst daļu to peļņas. Neskaitāmas avīzes regulāri saņem kukuljus. Beidzot — «pats» ASV kongress ik gadus atvēl «patiesai informācijai» simtiem miljonu dolaru.

Bet tas viss neapmierina Herstus, Patersonus, Makkormikus. Viņi uzskata, ka par savu darbu tiem pienākas lielākas dividendes. Kur gan būtu «Tēraudā trests» vai «General Motors» bez mūsu pastāvīgi ribinātajām kara bungām? — lielās avīžu karaļi. — Kas grib idejas šai ideju krīzē, lai maksā pēc augstākās konjunktūras cenām, ci-tādi!

Bet miljardieri vīlcinās — viņi zina: tie ir tukši draudi. Kurp gan skries

atraidītie? No Morgana pie Rokfellerā no Rokfellerā pie Dipona, no Dipona pie Forda. Tiem, kas spalvu apmaiņūši pret policijas rundziņu un radijuši jauno «avīžu tehniku», citur darba neatrast.

Sai jaunajā tehnikā galvenais nav objektīva informācija, galvenais ir piekrāpt, apdullināt, iebaidīt lasītājus, pierādīt neapmierinātību — ka Morgana un Forda intereses atbilst amerikāņu strādnieku interesēm, ka Padomju Savienība «ir agresīva», bet toties amerikāņu bruņošanās magnāti tā vien sapņo par mieru. Lai to panāktu, sagroza visas ziņas, ielaudzina lasītājiem viszemiskāko gaumi, apmelnā viņu acis visu progresīvo, notrullina viņu politisko apziņu. Ne velti par lielāko Ņujorkas avīzi «Daily News» patl amerikāņu preše raksta, ka tā domāta cilvēkiem, kuru garīgās attīstības līmenis līdzinās 12 gadus veca bērna attīstības līmenim.

Protams, grūti runāt par objektīvu informāciju, nu, teiksim, Trumena «demokratisks» partijas vadošajam orgānam «New-York Times» (kura mīl tēlot ļoti nopietnu, objektīvu avīzi), kas savas pastāvēšanas pēdējos trīs gadus desmitos vairāk nekā divarpus tūkstoš reizes ziņojusi par «padomju varas krišanu Krievijā». Šī laikraksta galvenais politiskais komentētājs — Hensons Boldvins pat savu kolegu aprindās tiek saukts par «Melnās peķes admirāli». Jo viņš ar tamildīgiem pareģojumiem nodarbojas līdz pat šai baltai dienai un tāpēc pasīvīgi tup paša izdomāto melu peķe.

Provokatorisko melu straume, kas ik dienas list pa lasītāju galvām kapitāla zemēs, aicināt piekrāpt vienkāršos cilvēkus, pārvērst tos paklausīgos lielgabalu galas masā. Tas tomēr izdodas aizvien sliktāk. Nesen ASV reakcionārās preses dūži bija spiesti atkārti atzīt, ka «mūsu informācijai lāgā netic» un ka «neraugoties uz mūsu pūlēm, komunistu preše gūst ievērojamus panākumus».

Tāpēc nav brīnums, ka Volstrita saimnieki pēdējā laikā visai skopli finansē savu presi — tie acīm redzot uzskata, ka uz policistiem var vairāk paļauties nekā uz žurnālistiem: galu galā policijas runga daudz efektīvāk un tiešāk var iedarboties uz cilvēku galvām, nekā šaubīgie dzeltēnās preses meli.

ŠONEDĒL

Sodien Filharmonijas zālē prof. E. Gilelsu un prof. J. Zaka klavieru duetu vakars. Sākums plkst. 20.30.

o LVU aulā Universitātes jautkā kora koncerts. Diriģents H. Mednis. Sākums plkst. 20.30.

5. maijā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā gleznotāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

o Filharmonijas zālē simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas orķestris. Diriģents A. Jansons. Solisti J. Zaks. Sākums plkst. 20.

o LVU aulā LRAP kultūras nama jautkā kora koncerts. Diriģents L. Vigners. Soliste E. Volšteine. Jēk. Vitoliņa leadvārdi. Programā A. Kalniņa dziesmas. Sākums plkst. 20.30.

6. maijā Konservatorijas zālē Konservatorijas pedagogu koncerts. Sākums plkst. 20.

7. maijā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā tēlnieku sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 17.

o LVU aulā Universitātes vīru kora koncerts. Diriģents H. Mednis. Sākums plkst. 20.30.

8. maijā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā teātra dekoratoru un noformētāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.

9. maijā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā grafiku sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 18.

o Filharmonijas zālē prof. E. Gilelsa klavieru vakars. Sākums plkst. 20.30.

10. maijā Filharmonijas zālē simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas orķestris. Diriģents L. Vigners. Solists prof. E. Gilelss. Sākums plkst. 20.